

Koncepce náboženské výchovy v českých zemích

Bc. Lud'ka Sládková

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Ludka SLÁDKOVÁ**
Osobní číslo: **H128216**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Koncepce náboženské výchovy v českých zemích**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovo-vědnického výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce. S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na otázku životních hodnot společnosti;
- na historii náboženské výchovy;
- na úlohu církve v duchovním vedení člověka;
- na roli rodiny v náboženské výchově;
- na problematiku duchovní výchovy ve školách;
- na koncepci náboženské výchovy.

Součástí práce bude realizovaný kvalitativní výzkum zaměřený na ověření názorů respondentů v souvislosti s výše uvedenou problematikou.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Anzenbacher, Arno. Křesťanská sociální etika. Brno: CDK, 2004.

Jůzl, Miloslav. Sociálně pedagogická role církve v penitenciární praxi. Brno: IMS, 2011.

Kasper, Tomáš a Kasperová, Dana. Dějiny pedagogiky. Praha: Grada, 2008.

Průcha, Jan. Přehled pedagogiky. Praha: Portál, 2006.

Tomášek, František kardinál. Pedagogika. Praha: Nakladatelství Tomáše Krupičky, 1992.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2012

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2014

V Brně dne 30. listopadu 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracovala samostatně a použitou literaturu jsem citovala. V případě publikace výsledků budu uvedena jako spoluautor.

Bc. Luďka Sládková

.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně .....

31.3.2014

.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

- (1) Vysoká škola nevydávající zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby pro-střednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.
- (2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.
- (3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

- (1) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

- (1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.
- (1) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.
- (2) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výtěžku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výtěžku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Téma víry, současně také víry a rovněž víry ve výchově je často diskutovaným. Mezi hlavní složky výchovy patří rodina, škola, prostředí, ve kterém se dítě pohybuje, a v neposlední řadě také společnost a její hodnotový systém.

Cílem diplomové práce je odpovědět na otázky, jaké jsou možnosti v této oblasti, proč a v čem spočívá nezastupitelná úloha rodiny, ujasnit si roli církve, zda ji postavit samostatně jako další složku výchovy, či zda ji zahrnout pod zájmovou činnost a také roli státu, přičemž bude poukázáno na nevyužité možnosti školství v této oblasti. V této souvislosti je v práci zmíněna koncepce náboženské výchovy v českých zemích v jednotlivých historických epochách a její význam pro současnost.

Klíčová slova:

ateismus, bible, Bůh, církev, evangelium, Ježíš, katolík, kultura, náboženství, novověk, politika, religiozita, rodina, společnost, starověk, středověk, škola, víra, výchova

ABSTRACT

The faith and also the influence of faith in education are topics which are often discussed. The main aspects that affect the process of education include family, school, surrounding of the child and also the priorities of society.

The aim of this thesis is to find the answers to the following questions – what kind of opportunities do we have in this field, why is the role of the family irreplaceable, what is the role of Church, should we regard it as an independent component of the education or as an interesting concern, what is the role of the state. The thesis indicates the possible influences of the educational system which are not used effectively. In this connection the thesis mentions the concept of the religious education in the czech countries during the historical epochs and also the importance of it at present.

Keywords:

atheism, Bible, God, Church, Gospel, Jesus, Catholic, culture, religion, modern times, politics, family, society, ancient times, the Middle Ages, school, faith, education

Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za cenné připomínky a odborné vedení.

Mé poděkování náleží rovněž mým respondentům, děkanovi římskokatolické farnosti sv. Filipa a Jakuba ve Zlíně P. Ivanu Fišarovi a kněžím této farnosti, za jejich názory pro praktickou část mé práce.

„Víra a rozum se vylučují, mezi vírou a rozumem je vztah“.

(Platón)

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 POSLÁNÍ KŘESŤANSTVÍ V ŽIVOTĚ ČLOVĚKA	11
2 HISTORIE NÁBOŽENSKÉ VÝCHOVY	13
2.1 POČÁTKY KŘESŤANSTVÍ	13
2.2 OBDOBÍ STŘEDOVĚKU	15
2.2.1 Výchova ve středověku, typy škol ve středověku	16
2.3 OBDOBÍ HUMANISMU A RENESANCE	23
2.3.1 Jan Amos Komenský (28. 3. 1592 – 15. 11. 1670).....	23
2.4 OBDOBÍ NOVOVĚKU – 18. A 19. STOLETÍ	28
2.5 KŘESŤANSTVÍ PO ROCE 1989.....	29
3 ÚLOHA RODINY V KŘESŤANSKÉ VÝCHOVĚ	34
3.1 VYTVÁŘENÍ DOMOVA	35
3.1.1 Role otce ve výchově	36
3.2 RODIČE PRVNÍ HLASATELÉ EVANGELIA	36
3.2.1 Představy o Bohu u předškolního dítěte.....	38
3.2.2 Z myšlenek papeže Benedikta XVI.....	39
4 MRAVNÍ A NÁBOŽENSKÁ VÝCHOVA VE ŠKOLÁCH	41
4.1 ÚLOHA CÍRKVE.....	41
4.1.1 Katolické školy.....	41
4.1.2 Náboženský rozměr školního života	43
4.1.3 Výchovný projekt.....	44
4.1.4 Katolické fakulty a univerzity	45
4.1.5 Úloha školy	46
II PRAKTICKÁ ČÁST	48
5 HYPOTÉZY VÝZKUMU	49
5.1 METODOLOGICKÝ POSTUP.....	50
5.2 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	50
6 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	56
ZÁVĚR	58
CONCLUSION	60
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	62
SEZNAM PŘÍLOH	66

ÚVOD

Vztah církve a kultury se v průběhu dějin západního křesťanství měnil. Velmi zjednodušeně můžeme mluvit o čtyřech základních obdobích: starověku, středověku, novověku a době přítomné, označované za postmoderní.

Pro období křesťanského starověku bylo charakteristické, že rostoucí církve přejímala od okolního antického světa mnoho kulturních prvků, které si samozřejmě vybírala a přetvářela pro svoji potřebu (např. vliv řecké filozofie na rozvíjející se teologickou terminologii, vliv římského správního systému na církevní organizaci atd.). Církve takto po rozpadu římské říše ve 4. a 5. století zprostředkovala dědictví antické kultury dalším evropským národům. Při objasňování kořenů evropské civilizace se uvádějí především tři vlivy: vklad řeckého ducha především v umění a filozofii, vklad židovského ducha v křesťanství a za třetí vklad římský v politice a právnické moudrosti. Ve středověku byla církev nositelkou kultury složené z těchto tří kořenů. Pod jejím vlivem vznikala hodnotná díla umělecká i vědecká.

Na přelomu středověku a novověku však začalo docházet k určitému odcizení církve a kultury. Od této doby je církev více méně označována za nepřítelkyni vědeckého pokroku a často i kulturního pokroku vůbec. Také na straně církve se začíná prosazovat postoj, který okolní svět a tedy i kulturu považuje za církvi nepřátelský a nebezpečný. Tento obranný postoj vrcholí za Pia IX. (1846-1878) vydáním a bojem proti modernismu začátkem 20. století.

Změnu přinesl až Druhý vatikánský koncil (1962-1965), který nově pojal chápání vztahu církve a moderní kultury. Důrazem na dialog jakoby bourá pomyslnou hradbu, kterou během novověku církve kolem sebe vystavěla. Obsahuje také pokus o široké vymezení kultury: „Slovem kultura se označuje v širším smyslu všechno, čím člověk zušlechťuje a rozvíjí rozličné duševní i tělesné vlohy; snaží se poznáním a prací podřídit zem své nadvládě; zlidšťuje společenský život jak v rodině, tak v politickém soužití tím, že uskutečňuje pokrok mravů a zřízení; konečně postupem času vyjadřuje, sdílí a zachovává ve svých dílech své velké duchovní zážitky a touhy, aby tak sloužily mnohým, ba celému lidstvu ku prospěchu.“ Koncil se zřekl poručnickování církve v oblasti kultury tím, že uznal legitimní autonomii kultury, svobodu a důstojnost člověka. Objevuje se též obnovené úsilí o inkulturaci evangelia. Církve tak během koncilu navázala dialog s duchovním proudem novověku,

označovaným jako kritický sociální humanismus, který poměrně brzy potom přestal být v kultuře určujícím.¹

Česká republika je v náboženském ohledu zanedbaná a nevzdělaná. Ateistický komunistický režim dokonale vytěsnil náboženství z veřejného života a podrobil na všech úrovních obyvatele působení masivní protináboženské propagandy.²

---

¹ Vaňáč, Martin. Je křesťanství inkulturováno do současné evropské kultury? GETSEMANY. [Online] <http://www.getsemany.cz/node/1998>.

² Halík, Tomáš. Křesťanství a politika - Křesťanství a politika. Politická etika. [Online] 4. 9 2008. <http://politika.ktf.cuni.cz/articles.php?lng=cz&pg=179>.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 POSLÁNÍ KŘESŤANSTVÍ V ŽIVOTĚ ČLOVĚKA

Náboženství na prahu nového tisíciletí: konec, nebo nový začátek?

Mnozí mají dojem, že víra v Boha se už do našeho světa vědy a techniky nehodí. Čím dál lépe dokážeme tento svět uchopit. Víra v Boha se zdá být zbytkovou reminiscencí z doby, kdy si člověk spoustu věcí nedokázal vysvětlit a kdy se cítil vydán napospas přírodním silám a slepému osudu. Taková víra je dnes čím dál zbytečnější.

Existuje Bůh, nebo ne? Potřebuje člověk náboženství, nebo si víru jenom namlouvá? Tato otázka lidstvo znepokojuje od chvíle, kdy se poprvé objevila. Rovněž i nyní, na začátku nového tisíciletí. Vezmeme-li za bernou minci různé časopisy, magazíny a jiné faktory ovlivňující veřejné mínění, ztrácí náboženství stále více na významu. Kdo ještě věří, jako by byl včerejší.

Přesvědčených ateistů je sice relativně málo, například v Německu popírá osobního boha každý šestý, ale „vyšší bytost“ jen každý pětadvacátý obyvatel. Ale o to rozšířenější je ne-reflektovaný, „praktický ateismus“. Člověk sice věří ve „vyšší bytost“, ale žije, jako by žádný bůh neexistoval. Orientaci, smysl i jistotu člověk hledá v úspěchu, v dobrém výdělků, v lepší technice, v perfektní organizaci. Základní orientace je materialistická.

Avšak od počátku 80. let jako by se trend obrátil. „Religiozita“ – můžeme-li to tak nazvat – všech možných druhů je žádaná: pověry, magie, okultismus, učení, moudrost a především meditační techniky východních náboženství fascinují mnoho mladých lidí, ale i těch, kteří již něčeho dosáhli, jsou finančně zajištěni, mají pracovní úspěchy i pevné sociální postavení. Tím naléhavěji však pociťují, že jim pořád ještě „něco“ chybí.

Věda a technika, přinesly kromě pokroku také řadu nových problémů a starostí. Druhý příslib spásy, komunismus, se na konci 80. let v zemích reálného socialismu zhroutil. Idea dialektického a historického materialismu a s ní také idea „vědecky zdůvodněného ateismu“ se přežily.³

Ve společnosti nastala absence životního řádu, jehož nutnost je však nezbytné pochopit. Nejdříve řádu vnějšího, který by měl pomoci nastolit řád vnitřních hodnot. Dobrý řád se musí opírat o přesná, konkrétní a uskutečnitelná pravidla. Takovým řádem je křesťanství.

---

³ Ateismus – náboženství – křesťanství. [Online] Arcibiskupství pražské, Pastorační středisko, 2007. <http://www.buh.cz/Ateismus-nabozenstvi-krestanstvi>.

Křesťanství učí jedinečným způsobem chápat krásu, velikost a hodnotu života. Život je úžasným darem Boha Stvořitele, základní hodnota, která vyžaduje maximální úctu k sobě i druhým. Ježíš není jen vzorem nového lidství, který žil v určité historické době. Je živý, činný a tentýž i dnes. Křesťanství probouzí silné sebeurčení a nabízí hodnoty. Víra nabízí bezpečí, orientaci, hranice mezi dobrem a zlem. Přitom nijak neomezuje lidskou svobodu a respektuje konečná rozhodnutí. Víra svým nevyčerpatelným duchovním bohatstvím a jasně formulovanými morálními zásadami může pomoci i v současné technické společnosti k jejímu zlidštění.⁴

Náboženské výchovné instituce, které se vzájemně doplňovaly a podporovaly, bývaly ve společnosti vždy minimálně tři: rodina, škola, církev. V současné době se hovoří o krizi institucí, která zasáhla také tyto zprostředkovatele křesťanské výchovy.

Křesťanské prostředí již není dávno samozřejmé a stát se dnes křesťanem už není automatické. V této situaci řada lidí žije své náboženské přesvědčení nezávisle na církvi anebo velmi subjektivně. V souvislosti s dětmi církev pocítuje problém při předávání víry novým generacím. Řada dětí po prvním svatém přijímání či po prvním stupni základní školy opouští kostely i hodiny náboženství. To má celou řadu příčin, jak ze strany církve, tak ze strany společnosti. Každopádně je tato situace výzvou, která se týká nejen naší republiky.

Bohužel také škola se stala institucí, která jen velmi omezeně vnímá potřebu kultivovat duchovní rozměr člověka. Podobně i v mnoha rodinách panuje nejasnost ohledně úkolu nábožensky vychovávat děti, ačkoliv rodiče jsou křesťané a děti pokřtěny. Dalším zlovykem, který souvisí s předchozím, je delegování náboženské výchovy na katechetu či kněze. Ti však mají k dispozici pouze možnost výuky náboženství a kontakt s farním společenstvím je často omezen jen na nedělní bohoslužbu. Na tomto základě předávání víry nemůže fungovat.

Tím zaniká prostor pro vztah k Bohu a živé a plodné prožívání víry v každodenním životě.

V tomto smyslu se naděje církve logicky obrací právě na křesťanské rodiny jako na první vychovatele ve víře. Právě v nich má být prvořadým úkolem nábožensky kultivovat a vzdělávat sebe i druhé. I když se rodina často nachází v nesnadných podmínkách, její výchova dává nenahraditelný základ novým křesťanským generacím.⁵

---

⁴ FERRERO, Bruno. *Vychovávěj jako Don Bosco*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. s. 144.

⁵ Pešek, Jiří. *Náboženská výchova v rodině*. Farnost Pardubice. [Online] 01. 10 2007. <http://www.farnost-pardubice.cz/clanky/Nabozenska-vychova-v-rodine.html>.

2 HISTORIE NÁBOŽENSKÉ VÝCHOVY

2.1 Počátky křesťanství

Křesťanství vznikalo v 1. a 2. století n. l. z židovství na území Palestiny. Je monoteistickým náboženstvím, to znamená, že Bůh je samojediný a žádní další bohové neexistují. Bůh je považován za stvořitele celého světa a za pána nad časem i dějinami.

Jeho syn, Ježíš Kristus, působil na území Palestiny (dnešní Izrael) a svojí dobrovolnou mučednickou smrtí na kříži spasil svět. Počátky křesťanství, Ježíšovo působení včetně jeho učení a poselství jsou zachyceny v Bibli v Novém zákoně.

Základní pravidla života každého křesťana jsou uložena v Desateru přikázání, jehož znění je uvedeno v Bibli ve Starém zákoně a v modlitbě Otčenáš, jejímž autorem je sám Ježíš Kristus.

Ježíš Kristus se narodil mezi 7. a 1. rokem př. n. l. v galilejském Betlémě. Od data Ježíšova narození, byť pravděpodobně nepřesně vypočítaného, je tradičně odvozován dnes používaný křesťanský letopočet.

Ježíš je ústřední postavou křesťanství, který veřejně působil jako hlasatel Božího slova. Hlásal brzký příchod Božího království a vyzýval k obrácení či pokání. Jeho učení je založeno na lásce k Bohu a lásce k bližnímu. Veřejně začal vystupovat asi ve třiceti letech. Původně byl považován za jednoho z farizeů, učenců, kteří studovali a vysvětlovali židovskou Bibli a zákony. Brzy však získalo jeho učení radikální rozměr, který ostatní farizeje a vrstvu kněží polekal. Jeho ústřední myšlenka o nadcházejícím příchodu Božího království nebyla v judaismu nikterak nová, ale Ježíš jí dal zcela nový obsah. Zatímco většina Židů byla přesvědčena o výjimečnosti svého Bohem vyvolaného národa, Ježíšovo učení neslo univerzální poselství platné pro všechny národy. Ježíš požadoval naprostou změnu myšlení, chování a lásku ke všem lidem včetně spodiny, cizinců a nepřátel.

Po krátkém úspěchu se mezi Židy zvedla velká vlna odporu proti Ježíšovu učení a nakonec byl podle evangelií na nátlak tehdejších židovských představitelů za vlády Pontia Piláta (26-36 n. l.) odsouzen k smrti ukřižováním.⁶

Poté se rozkřikla zpráva o jeho zázračném zmrtvýchvstání a Ježíšovo učení získalo novou sílu. Rozhodující zásluhu na úspěchu křesťanství měl Pavel (Šavel) z Tarsu, který zahájil

---

⁶ Křesťanství. Velká světová náboženství. [Online] 2007. <http://www.nabozenstvi.apu.cz/>.

rozsáhlou misijní činnost mimo židovské území, zejména mezi Řeky. Šlo o to, že nové náboženství bylo zcela otevřené a přístupné komukoliv, zatímco většina ostatních náboženských kultů praktikovala tajná mystéria a jejich učení bylo určeno pouze zasvěcencům, kteří museli projít složitou a náročnou průpravou. Učedníkům Kristovým se začalo říkat christovci neboli křesťané. Ježíšovo učení ve 2. století rychle získávalo nové stoupence a zformovala se křesťanská církev.

Úspěch nového náboženství vyvolal odvetná opatření římských vládců, docházelo k masovému pronásledování křesťanů a z té doby také pochází největší počet mučedníků. Křesťané v té době prohlašovali římskou říši za ztělesnění zla a nástroj ďábelských sil. Situace se změnila ve 4. století, kdy si tito vládcí uvědomili, že křesťanství by se mohlo stát oporou jejich moci - roku 313 císař Konstantin křesťanství oficiálně povolil a v roce 380 z něj císař Theodosius učinil státní náboženství.

Zároveň s tím však toto náboženství prožívalo své vlastní vnitřní souboje, šlo zejména o problém lidské a božské podstaty Krista - rozpory se nikdy nepodařilo zcela odstranit a to vedlo v roce 1054 k prvnímu rozštěpení církve na dvě větve:

- východní - pravoslavnou (ortodoxní)
- západní - katolickou

Další štěpení pak nastalo v 15. a 16. století - první reformace proběhla v českých zemích vznikem husitského hnutí, druhá reformace začala v Německu vystoupením teologa Martina Luthera a pokračovala v Ženevě, kde působil Jan Kalvín. Nepřiměřená reakce katolické církve vedla ke krvavým náboženským válkám 16. a 17. století, jejichž důsledkem byla velká vlna ateismu v Evropě 18. a 19. století. Teprve ve 20. století začaly křesťanské církve znovu hledat cestu k vzájemnému porozumění a spolupráci.

Během svého vývoje se křesťanství rozpadlo na řadu církví - k těm hlavním patří katolická, pravoslavná, protestantská či evangelická - a množství sekt. Základním rozlišením je právě míra, do jaké jednotlivé církve uznávají božský původ Ježíše Krista.⁷

Na našem území vznikl v 9. století první státní útvar – Velkomoravská říše. Na Velkou Moravu se začíná postupně šířit křesťanství. Křesťanskou víru šířili kněží. První kněží většinou pocházeli z německých oblastí a mluvili jazykem, kterému slovanský lid nerozuměl. Kníže Rastislav požádal císaře byzantské říše, aby na Moravu vyslal učitele víry - věroz-

---

⁷ Křesťanství. Velká světová náboženství. [Online] 2007. <http://www.nabozenstvi.apu.cz/>.

věsty, kteří by vysvětlovali křesťanské náboženství srozumitelným jazykem. Na Moravu byli r. 863 ze Soluně vysláni bratři Konstantin a Metoděj (Konstantin později vstoupil do kláštera a přijal klášterní jméno Cyril). Ovládali slovanský jazyk a používali jej při bohoslužbách. Do té doby bylo kázáno pouze latinsky. Do slovanského jazyka přeložili nejdůležitější části bible. Konstantin sestavil nové písmo – hlaholici. Konstantin posléze v důsledku nemoci umírá. Metoděj byl jmenován moravským arcibiskupem. Za své zásluhy o šíření křesťanství byli oba bratři prohlášeni za svaté.⁸

2.2 Období středověku

Středověk je dějinné označení epochy mezi starověkem a novověkem. Lze ho rozdělit na tři základní epochy:

- Raný středověk (5. – 11. století)
- Vrcholný středověk (11. století - 14. století)
- Pozdní středověk (14. století – 15. století)

Jako raný středověk označují historici období evropských dějin od 5. do 11. století, někdy bývá rozlišováno ještě přechodné období od antického starověku ke středověku (4. - 8. století) od vlastního raného středověku (9. - 11. století). Jedná se o epochu, kdy se na troskách antické římské říše a civilizace zrodila v součinnosti s barbarskými národy středověká křesťanská společnost. V raném středověku došlo k christianizaci obyvatelstva téměř celé Evropy. S šířením nové víry byl spojen rozvoj křesťanské vzdělanosti a kultury. Jedním z charakteristických rysů tohoto období byla feudalizace společnosti.⁹

Společnost se bohatě diferencovala na stavy (šlechta, duchovenstvo, měšťané, poddaní). Dále se šlechta a duchovenstvo diferencovali na vyšší a nižší, měšťané na městský, patriciát a řemeslníky, městskou chudinu atd. Podle příslušnosti ke stavům se lidem dostalo určité výchovy a vzdělání. Křesťanství je středem veškerého výchovného působení. Do nového výchovného systému jsou převzaty jen ty prvky antické kultury, které nejsou v rozporu s křesťanskou vírou.¹⁰

⁸ 06 Velkomoravská říše.ppt. Základní škola T. G. Masaryka Rajhrad. [Online] 2010. snímek 5. <http://www.zsrajhrad.cz/admin/userfiles/file/prezentace/Vlastiveda/4rocnik/06%20Velkomoravsk%C3%A1%20%C5%99%C3%AD%C5%A1e.ppt#260,5>.

⁹ Raný středověk. Wikipedie. [Online] 15. 1 2013. http://cs.wikipedia.org/wiki/Ran%C3%BD_st%C5%99edov%C4%9Bk.

¹⁰ Výchova ve středověku. PSYCHOLOGIE PEDAGOGIKA. [Online] http://psychologie-pedagogika.studentske.cz/2008/06/vchova-ve-stedovku_19.html.

Kultura vrcholného středověku se rozvíjela v prostředí katolické církve a panovnických a šlechtických dvorů. Myslitelé jako Tomáš Akvinský znovuobjevili antickou, především aristotelskou, filozofii, což významně přispělo k vrcholnému rozvoji scholastiky. Nejdříve v Itálii a později v dalších zemích vznikly univerzity. Zakládaly se nové církevní řády, například cisterciáci, premonstráti nebo zcela nové žebравé řády, působící ve městech. Ve vrcholném středověku dosáhlo postavení katolické církve svého vrcholu. Mocná církev vlastní rozsáhlý majetek se vymanila ze světského vlivu a získala značný vliv na široké masy věřících. Ve 12. století dále pokračovalo reformní hnutí uvnitř církve, jehož výsledkem bylo založení nových církevních řádů. Nejvýznamnější byl mnišský řád cisterciáků a řád premonstrátů, který sdružoval řeholní kanovníky. Oba nové řády se rychle rozšířily po Evropě a vytvořily pevné a vlivné organizace. Ve 12. století přestalo být vzdělání výsadou duchovních a začalo se šířit mezi měšťany a šlechtice.¹¹

2.2.1 Výchova ve středověku, typy škol ve středověku

Ve středověku patřila k nejvýznamnějším nositelům vzdělanosti církev a první hlasatelé křesťanství byli zároveň i prvními učiteli. Legendy uvádějí, že první latinskou školou v naší zemi byla škola v Budči, která údajně poskytla vzdělání i sv. Václavovi. Je doložena první zpráva o latinské škole v Praze u sv. Víta z roku 1068, která pravděpodobně existovala již před tímto datem. První doložená světská škola přitom existovala až okolo roku 1270 v Praze. Klášterní školy zůstaly několik staletí jediným zdrojem vzdělání pro široké vrstvy obyvatelstva. V dobách, kdy se školství teprve konstituovalo a kdy ještě zdaleka nebyla zavedena povinná školní docházka, měly v otázkách vzdělávání zcela mimořádný význam a postavení některé církevní řády.¹²

Církevní školy

1. Klášterní školy – vznikaly při kláštorech, původně byly určeny pouze pro chlapce zasvěcené mnišskému životu (od 9 let). Později došlo k jejich rozdělení na vnitřní – zaměřené na přípravu pro budoucí mnichy a vnější, jejichž náplní byla příprava na jinou dráhu než církevní. Obsahem výuky v klášterních školách byla především teologie a sedmero svobodných umění, což byl středověký název pro souhrn předmětů, které tvořily všeobecné vzdě-

¹¹ Vrcholný středověk. Wikipedie. [Online] 10. 12 2013. http://cs.wikipedia.org/wiki/Vrcholn%C3%BD_st%C5%99edov%C4%9Bk.

¹² Stručná historie a současnost církevního školství v ČR. Církevní školství.cirkev.cz. [Online] Sekce církevního školství ČBK. <http://skolstvi.cirkev.cz/Skoly/Z-historie-1>.

lání středověkého vzdělance. Popisuje zde sedm základních umění jako kombinaci trivium a kvadrivia. Tato umění byla svobodná, protože věnovat se jim bylo hodné svobodného člověka.¹³

Takzvané trivium (trojcestí) představovalo tři základní umění spojená s řečí či slovem:

1. gramatika - hlavně latinská gramatika, literární díla převážně antických autorů
2. rétorika - sestavování listin a dopisů, ale též právo a etika
3. dialektika - logika a filozofie v dnešním významu, argumentace proti kacířům

Absolvent studia těchto umění byl Baccalaureus - ověnčený vavřínem (lat. laurus).

Druhým stupněm bylo quadrivium (čtyřcestí), čtyři umění spojená s čísly:

1. aritmetika - nauka o velikostech (t. j. číslech)
  - počítání, teorie čísel
  - „vyšší“ význam čísel (numerologie, kabbala)
2. geometrie - nauka o nepohyblivých velikostech
  - geometrie v dnešním smyslu (geometrie kruh, trigonometrie)
  - geometrické (doslovně zeměměřičské) principy a pravidla, geografie a kartografie
3. astronomie - nauka o pohyblivých velikostech
  - pohyb planet (pohyb Slunce a Měsíce)
  - astrologie
4. hudba - nauka o proporcích mezi velikostmi
  - nauka o harmonickém, číselném uspořádání světa, poslouchatelná hudba a její harmonie je jen výřezem z celkového ideálního (božského) uspořádání světa

Absolvent studia těchto umění byl Magister artium (liberalium), tedy učitel či mistr (svobodných) umění.¹⁴

V naší zemi to byl např. Březnovský klášter, klášterní škola v Rajhradě a v Třebíči.

2. Katedrální školy - vznikaly v sídlech biskupů (u nás např. Olomouc, Vyšehrad). Tyto školy byly určeny pro výchovu a vzdělávání světských kněží (tj. kněží působících mezi lidmi). Základem studia byla latina, teologie, sedmero svobodných umění a sborový zpěv.

---

¹³ Ped. 21 - Církevní a městské školy ve středověku. Quizlet. [Online] <http://quizlet.com/11962870/new>.

¹⁴ Sedm svobodných umění. Wikipedie. [Online] 8. 4 2013.
http://cs.wikipedia.org/wiki/Sedm_svobodn%C3%BDch_um%C4%9Bn%C3%AD.

3. Farní školy – byly nejnižším typem církevních škol, poskytovaly elementární vzdělávání (např. škola sv. Jiljí v Praze). Obsahem výuky bylo čtení, psaní, počty a základy náboženství.

Ve všech církevních školách se musely děti slepě podřizovat autoritě, nebylo žádoucí, aby děti přemýšlely a tvořily, byla vyžadována přísná kázeň a používaly se tělesné tresty. Z této doby pochází např. rčení – metla vyhání děti z pekla. Dalším z trestů byl nařízený půst.¹⁵

Scholastika

Pojem scholastika vychází z latinského slova *scholasticus*, což znamená „školský, patřící škole“, popř. „školák“ (učitel i žák). Odkazuje jednak ke specifickému způsobu filosofického myšlení, jednak k epoše středověké filosofie, která bývá vymezována 11. - 15. stoletím n. l., kdy byla scholastická filosofie rozvíjena zejména na univerzitách západní Evropy.

Tento hlavní filozofický směr středověku se snažil vysvětlovat všechny náboženské pravdy na základě rozumu. Východiskem byla zásadní naučitelnost křesťanské víry. Toto východisko se vypracovávalo v určitých školách (*scholae*), předchůdcích dnešních univerzit, studiích Písma svatého a církevních otců. Hlavním nástrojem scholastiky byla dialektika nebo logika, která dovoľovala dobrat se k rozumovým výpovědím o Bohu a stvoření. Cílem bylo jak celkové vysvětlení pravdy spásy, tak rozumové vyvracení námitek, vznášených proti křesťanství.¹⁶

Vlastním zakladatelem scholastiky byl anglický filozof Alcuin (735 – 801) anglosaský mnich, odchovanec yorské školy, učitel a rádce Karla Velikého. Zakladatel a organizátor středověkého školství. Alcuin se roku 796 stal opatem v klášteře sv. Martina v Tours. Až do doby Karla Velikého církve podle formule Augustinova Božího státu ignorovala světský stát a jeho zřízení; až za velikého franského krále došlo k spolupráci a oboustranně prospěšné vzájemné podpoře, která umožnila rozkvět scholastické filozofie. Karel Veliký začal zakládat školy a pozval na ně vynikající cizince. Alcuin byl nejznamenitější mezi nimi. Zorganizoval vzornou klášterní školu v Tours, která udala směr celému středověkému školství a vzdělání.

---

¹⁵ Ped. 21 - Církevní a městské školy ve středověku. Quizlet. [Online] <http://quizlet.com/11962870/new>.

¹⁶ Scholastika. Wikipedie. [Online] 22. 6 2013. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Scholastika>.

Alcuin, i když budoval dvorní školu, dal jí církevní charakter. Začal oddělením dialektiky od svobodných umění a udělal z něj speciální vědu nepřímo ztotožňovanou s filozofií jako se schopností systematizovat problémy víry. Je to latinsky *naturarum inquisitio, rerum humanarum divinarumque cognitio quantum homini possibile est aestimare* (nakolik je člověku možné posuzovat objevy v přírodě a poznatky o věcech lidských i božích).¹⁷

Rozlišujeme tři hlavní fáze scholastiky:

1. Raná scholastika (11. – 12. stol.) - se věnovala především zapracování logiky, předmětem výuky byla i vzájemná diskuze. Vede spor o univerzálie (obecné pojmy). Objevují se tři proudy:

- realisté (krajní) – podle nich obecniny existují v mysli Boha (nejprve byly obecniny, pak věci).
- realisté (umírnění) – obecné pojmy existují ve věcech.
- nominalisté – podle nich jsou obecniny abstraktní jména, výplody rozumu (nejprve byly věci, pak obecniny).

V tomto období se dále vytváří učební metoda ano a ne, se kterou přišel Pierre Abélard. Tato metoda ze vzájemných protikladů vyvozuje konečné řešení. To ovšem nesmí být proti tehdejšímu církevnímu dogmatu. Např. se položí otázka: Je Bůh věčný? Poté se předkládají tvrzení jak pro, tak proti věčnosti Boha. Žáci se tak učí být v pohotovosti a obratně vyjadřovat své názory.¹⁸

2. Vrcholná scholastica (13. stol.) - doba rozkvětu scholastického myšlení, byla zapracována do křesťanské teologie. Vycházela z Písma svatého a učení Aristotelova. Hlavním zástupcem vrcholné scholastiky je vedle Alberta Velikého a Bonaventury, Tomáš Akvinský, který hlásal, že rozum a víra nestojí proti sobě.¹⁹

3. Pozdní scholastika (14. – 15. stol.) - pozdní scholastika je poznamenána dvěma spory, které jsou spjaty s konfliktem mezi dominikány a františkány, což byl v podstatě spor o dědictví vrcholné scholastiky, tj. Alberta Velikého a Tomáše Akvinského. Principiálně jde o to, že kritizují příliš racionalistický přístup vrcholné scholastiky, přesvědčené o racionální uchopitelnosti světa. Scholastiku pozdní (14. stol.) lze nakonec označit za fázi úpadku a

¹⁷ Alcuin. Wikipedie. [Online] 6. 6 2013. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Alcuin>.

¹⁸ Sedm svobodných umění. Wikipedie. [Online] 8. 4 2013. http://cs.wikipedia.org/wiki/Sedm_svobodn%C3%BDch_um%C4%9Bn%C3%AD.

¹⁹ Scholastika. Wikipedie. [Online] 22. 6 2013. <http://www.iencyklopedie.cz/scholastika/>.

epigonství. Vyznačovala se intelektuálním úpadkem. Nástroje logické analýzy teologických a filozofických děl, vyvinuté v rané a vrcholné scholastice, se postupně stávaly sterilním a neplodným zkoumáním bez vědecké ceny.²⁰

Za předního z představitelů scholastiky u nás je považován Tomáš Štítný ze Štítného (narozen kolem r. 1333), který základ svého konání nalézal v bibli. Usiloval o mravní obrodu člověka, o uskutečňování křesťanských zásad v praxi. Neodchyloval se od církevního učení, nekritizoval ani nechtěl reformovat společenský řád. Ve svých dílech vysvětluje křesťanskou věrouku i nejsložitější problémy scholastické filozofie, zejména vzájemný vztah člověka a Boha, svým přístupem pomáhal stírat rozdíly mezi laiky a duchovními.²¹

Naší nejvýznamnější osobností pozdního středověku je Karel IV. (14. 5. 1316 – 29. 11. 1378), přezdívaný rovněž jako Otec vlasti. Byl to první český král, který se stal také císařem Svaté říše římské. Svou moc využil ke zkonsolidování českého státu, který byl od jeho doby znám jako Země Koruny české. Císař byl také autorem nejvýznamnějšího říšského ústavního zákona Zlaté buly, který platil až do zániku Svaté říše římské roku 1806. Ta také významně upravovala vztah českého státu k říši a potvrzovala výjimečné a nezávislé postavení v rámci říše.

Jako český král proslul Karel především založením univerzity v Praze, která nese jeho jméno, výstavbou Nového Města pražského, stavbou kamenného Karlova mostu přes řeku Vltavu v Praze a hradu Karlštejna i mnoha dalšími počiny.²²

Neopomenutelným duchovním představitelem pozdního středověkého období byl Mistr Jan Hus (kolem r. 1370 – 6. 7. 1415), významný teolog, kazatel a středověký církevní reformátor, jehož učení dalo vzniknout husitskému hnutí a započalo reformu tehdejší církve. Hus ve svých kázáních kritizoval mravní problémy římsko-katolické církve a odpustky. Vyzýval k následování Bible. Hus se například ve svém nejvýznamnějším spisu O církvi snaží ukázat, že hlavou církve je Ježíš Kristus a křesťané nemusejí poslouchat papeže, pokud jsou jeho nařízení v rozporu s Biblí. Hus tak napadá právo papeže být hlavou církve.

Církev jej navíc vinila i z názorů, které nikdy nekázal. Hus byl dlouho vězněn a byl na něj vyvíjen fyzický i psychický nátlak. Při veřejném slyšení před kostnickým tribunálem mu ale nebylo umožněno své myšlenky obhájit, pouze je mohl odvolat a omluvit se. Hus ne-

²⁰ Scholastika. Wikipedie. [Online] 22. 6 2013. http://www.bruner.cz/zsv/06filosofie/pozdni_scholastika.pdf.

²¹ Tomáš ze Štítného. <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/stitny.html>.

²² Wikipedie. [Online] 22. 6 2013. http://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_IV.

ustoupil ze svých názorů a byl 6. července 1415 upálen na hranici před hradbami Kostnice. Husův popel byl vysypán do Rýna, aby z něj nic nezůstalo jeho věrným. Paradoxně Husova smrt kazatelovo učení ještě více popularizovala a vyvolala v českých zemích lidové bouře. Po Husovi byl 30. května 1416 odsouzen a upálen také další český kazatel, Husův následovník Jeroným Pražský. Shořel na hranici na stejném místě u řeky Rýna jako Hus.

Husovy myšlenky a dramatické okolnosti soudu a jeho smrti zapálily plamen husitského hnutí a započaly českou reformaci a úsilí o proměnu katolické církve.²³

Husovým dílem byly především traktáty. Jeho díla jsou charakteristická přístupným jazykem a jasnou kompozicí. Pro církve psal latinsky, pro prostý lid česky.

- O církvi (latinsky, De ecclesia) - za příslušníka církve považuje toho, kdo žije podle Kristových přikázání, a tím dokazuje opravdovou lásku k Bohu. Jedná proti Písmu, Hlavou církve není papež, ale Kristus, který ji svrchovaně řídí. Pokud papež jedná v rozporu s Božím slovem, pak nemá oprávnění nazývat se zástupcem Kristovým. Věřící pak nejsou povinni jej uznávat. Křesťan nemá poslouchat příkazy, které jsou v rozporu s Biblií, každý křesťan má právo kontroly náboženského učení. Měřítkem pravosti učení je Bible.
- Proti bule papežské (latinsky) – vystupuje proti prodávání odpustků, přímo napadá papeže. Tento spis vedl k tomu, že byl Hus vyhoštěn z Prahy a začal působit na venkově, zde pak přizpůsobil jazyk prostému lidu.
- O českém pravopise – (latinsky, Orthographia Bohemica) – Odstranil spřežky a zavedl diakritická znaménka, píše o snahách změnit (zjednodušit) jazyk. Měkkost se měla naznačovat tečkou (punctus rotundus), délku měla určovat čárka (virgula) namísto zdvojených hlásek. Nepřesně bývají Husova diakritická znaménka označována za nabodeníčko krátké a nabodeníčko dlouhé. V samotném spisu se tyto pojmy ale neobjevují, s Husovými diakritickými znaménky jsou spojovány s omylem. V současnosti se vedou spory o to, zda spis Orthographia Bohemica napsal právě Hus, nebo je mu připisován historickým omylem.
- Dcerka – navazuje na Štítného, vysvětluje dívkám jak žít v souladu s božím slovem (jedná se o náboženskou výchovu).

---

²³ Mistr Jan Hus. Novinky.cz. [Online] http://tema.novinky.cz/mistr-jan-hus#utm_source=search.seznam.cz&utm_medium=hint&utm_term=up%C3%A1len%C3%AD+mistra+jana+husa&utm_content=novinky

- Výklad Viery, Desatera a Páteře (česky) – Páteř znamená modlitbu Otčenáš (z lat. Pater noster), jedná se o výklad víry, desatera Božích přikázání a Otčenáše. Hus odlišuje „věřit v Boha“ a „věřit Bohu“ - věřit v existenci Boha ještě neznamená, že člověk je křesťanem. Být pravým křesťanem znamená věřit Bohu, tzn. Božímu slovu a jednat podle něho. Věřit Bohu znamená také důvěřovat mu a milovat jej.
- Knížky o svatokupectví – kritika soudobé církve, napsáno po zákazu působení v Betlémské kapli. Za svatokupectví považoval, pokud někdo vymáhal poplatky za církevní obřady (křty, pohřby, mše, modlitby apod.), nehledě na chudobu věřících. Je pro odebrání majetku církevním hodnostářům, neříká však, komu by měl patřit.
- Postila – (z latinského post illa verba, tj. po oněch slovech – po slovech evangelia (česky) Soubor kázání, vznikl po jeho nuceném odchodu z Prahy.
- O šesti bludiech – zamýšlí se nad vztahem mezi církví a světským světem. Je psána ve dvou verzích (latinská byla objevena v roce 1945 na zdech Betlémské kaple).²⁴

Role husitství v českých moderních dějinách

Husitství sehrálo zásadní roli v české historiografii a představovalo významné téma v dobách národního reformního hnutí. Pro historika Františka Palackého toto hnutí bylo vrcholem národních dějin. Palacký byl však za tento názor mnohdy odsuzován pro nekritický přístup k husitství a jeho účelového napojení na tehdejší dobu národního boje za uvědomění.

Stejně tak Husův odkaz využil například T. G. Masaryk v době První československé republiky.

Husitský odkaz byl zdeformován především při prosazování beztřídní společnosti komunistickou stranou po roce 1948. Husitství bylo proměněno do formy společenského hnutí a revoluce dělnické třídy proti vrchnosti a církvi. Právě tato témata potom využila KSČ a vykreslila Husa jako „předchůdce komunistů“ v boji proti církvi. Hus byl však na rozdíl od komunistů hluboce věřícím křesťanem. Určité prvky z pozdějšího husitského uspořádání společnosti, jako zákaz soukromého vlastnictví, hlásali sice i komunisté, ale ideový základ

---

²⁴ Jan Hus. Wikipedie. [Online] 22. 6 2013. http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Hus

obou myšlenkových proudů byl rozdílný a takto vzdálená a odlišná období dějin nelze porovnávat současným politickými měřítky.²⁵

2.3 Období humanismu a renesance

Toto období je vymezováno přibližně od sedmdesátých let 15. století do roku 1620. Jeho nové myšlenkové hnutí se projevilo v Čechách v podobě reformace, kterou zahájilo husitství. I za vlády Jiřího z Poděbrad zůstaly Čechy izolovány od katolického světa, proto se humanismus a renesance dostávají do našich zemí jen zvolna.²⁶

Zvláštní znaky českého humanismu:

- je spojen s reformací - snaha řešit sociální a politické problémy na podkladě reformy církve,
- smyslová oslava pozemského života k nám pronikla jen ojediněle /Hynek z Poděbrad/,
- filozofie byla silně ovlivněna náboženskou ideologií,
- nerozvinula se milostná a přírodní lyrika,
- zábavná a estetická funkce ustupovaly do pozadí,
- literatura sloužila výchovným a vzdělávacím účelům, zde dosáhla největších kvalit a to především v díle J. A. Komenského.²⁷

2.3.1 Jan Amos Komenský (28. 3. 1592 – 15. 11. 1670)

Jan Amos Komenský jeden z největších českých myslitelů, filosofů a spisovatelů. Během svého života si získal renomé především jako pedagog a teoretik pedagogiky a autor mnoha spisů z tohoto oboru. Byl jediným tvůrcem originální, filosoficky ukotvené pedagogické soustavy v českých zemích, zabýval se všeobecnou teorií výchovy, didaktikou, vytvořil speciální metodiku výuky jazyků a psal učebnice.

Komenský je považován za zakladatele moderní pedagogiky a vysloužil si přívlastek Učitel národů. Zásadní myšlenkou vzdělávacího systému J. A. Komenského bylo, že „i to

²⁵ Novinky.cz. [Online] http://tema.novinky.cz/mistr-jan-hus#utm_source=search.seznam.cz&utm_medium=hint&utm_term=up%C3%A1len%C3%AD+mistra+jana+husa&utm_content=novinky

²⁶ RENESANCE A HUMANISMUS V ČESKÝCH ZEMÍCH. Zamos. [Online] <http://zamos.webnode.cz/news/renesance-a-humanismus-v-ceskych-zemich/>

²⁷ RENESANCE A HUMANISMUS V ČESKÝCH ZEMÍCH. Zamos. [Online] <http://zamos.webnode.cz/news/renesance-a-humanismus-v-ceskych-zemich/>

nejméně nadané dítě lze alespoň trochu vychovat“. Odmítal tělesné tresty, kterými se trestala neznalost. Připouštěl je však občas při porušení kázně.²⁸

Komenský vytvořil typologii vyjadřující přirozené rozdíly mezi dětmi, které musí vychovatel respektovat. Děti dělil na:

1. bystré, dělají radost
2. bystré, líné
3. bystré, vzpurné
4. s nedostatkem bystré mysli
5. s nedostatkem bystré mysli, líné
6. s nedostatkem bystré mysli, vzpurné

Vhodným příkladem by dítěti měli být jeho vlastní rodiče. Při výuce by měla být dodržena zásada názornosti, která umožní přímou žákovu zkušenost a tím snazší zapamatování učiva. Získané poznatky by se pak měly děti naučit využívat v praxi. Látka by na sebe měla navazovat, a to nejen v rámci jednoho předmětu, ale i vzhledem k ostatním. Učitel by také měl vycházet z věkových a individuálních schopností dítěte a soustavně s nimi učivo opakovat.

K udržení pozornosti dítěte se podle jeho učení mělo docílit pestřejší skladbou výuky a zajímavým přístupem k výkladu. Učitel měl děti dovést ke třem základním cílům:

1. vzděláním ve vědách, uměních a řemeslech se naučit poznat sám sebe a okolní svět,
2. výchovou mravní dospět k sebekázni,
3. povznést se k Bohu výchovou náboženskou.

Revoluční změny Komenský kázal nejen ve výuce, ale i v samotné školní organizaci. Poprvé definoval pojem školní rok, školní prázdniny a školní týden. Doma by se výchově měli věnovat rodiče, a to od narození do šesti let dítěte. Následovala školní docházka do obecné školy, kde se učí číst, psát, počítat, náboženství, zpěv, ruční práce a reálie (učení o přírodě a společnosti). Škola je společná pro chlapce i dívky do dvanácti let a vyučování probíhá dvě hodiny dopoledne a dvě hodiny odpoledne. Mládež od 12 roku života do 18 let pak navštěvuje školu latinskou, která doplní vzdělání o sedmero svobodných učen (gramatika, rétorika, dialektika, aritmetika, geometrie, astronomie a múzika), přírodní vědy, zeměpis, dějepis, matematiku a jazyky. Od 18 do 24 let slouží ke vzdělávání akademie, tedy

²⁸ Jan Amos Komenský. Český rozhlas. [Online] <http://www.radio.cz/cz/static/jan-amos-komensky/pedagogika>

vysoká škola, kde by se studovalo bohosloví, práva nebo medicína. Po ukončení vzdělávání by měl člověk cestovat, aby si rozšířil obzory. Jan Amos Komenský zároveň zdůrazňoval, že vzdělávání v podstatě nikdy nekončí, ale že je třeba se mu celoživotně věnovat.²⁹

Jan Amos Komenský by hluboce věřícím člověkem, křesťanským knězem a také biskupem církve Jednota bratrská. Pevnou součástí vzdělávání mu bylo vedle poznávání světa také poznávání Boha. Povznést se k Bohu, duchovně i mravně se tak měnit, růst v dobrého člověka. To je cesta Komenského velké Didaktiky. Cesta, která jediná vede k lepšímu světu, cesta, na které nekráčí člověk opuštěn a sám, ale s Bohem po svém boku. Proto byl Komenský velikým učitelem. Dokázal rozpoznat úzkou cestu vedoucí k lepšímu člověku, úzkou cestu smysluplného života a také odhalit hrůznou prázdnotu široké cesty, kterou lidstvo ve svém dospělém myšlení volí. Ve všem lidském snažení hledá hlubší smysl a pevné zakotvení, ve školním vyučování nechce vést jen ke znalostem, ale k míru a harmonické jednotě v bohatém duševním životě. „To jediné jest potřebné“, píše na smrtelném loži Komenský ve své závěti *Unum necasarium*. A jsou to slova člověka, který v životě mnoho zkusil a přesto, nebo právě proto, ve všem tom bloudění labyrintem světa vede nás jako děti neochvějně k někomu, kdo vítá nás slovy: „Vítej, vítej můj synu a bratře milý“! Jan Amos Komenský odpovídá:

*„Já toho oslovení slyše, a srozuměv, že to jest můj Spasitel Ježíš Kristus, o němž sem i prvé v světě povrchně něco slýchal, ne jako v světě s bázní a pochybování, ale s plným potěšením a celou důvěrností ruce sepna a jemu podávaje řekl sem. Ted' jsem, Pane můj Ježíši! Vezmi mne sobě, tvůj chci býti a zůstávati na věky“.*³⁰

Komenský zdůrazňoval nezbytnost duchovní výchovy dětí už od nejútlejšího věku. Podal ucelený výchovný systém v duchu svého náboženského přesvědčení, systém k přípravě k věčnému životu. Základní oblasti výchovy viděl ve vzdělání ve vědách a umění a v mravní a náboženské výchově. Ve svém díle *Informatorium* školy mateřské uvádí, že předškolní stupeň, a to včetně prenatálního stádia, představuje základ, od něhož se odvíjí úspěch všech vyšších stupňů. Význam *Informatoria* netkví pouze v tom, že tvořilo článek velkolepé koncepce reformy školského systému, ale je rovněž v raném novověku evropsky zcela ojedinělým systematickým pojednáním o výchově dětí v nejmladším věku. Toto dílo popisuje, jak by se rodiče měli starat o své dítě od narození až do šesti let, kdy by mělo jít

²⁹ Jan Amos Komenský. Český rozhlas. [Online] <http://www.radio.cz/cz/static/jan-amos-komensky/pedagogika>

³⁰ Labyrint světa a ráj srdce. Evalabusova.cz. [Online] http://www.evalabusova.cz/rozhovory/f_nuckoll.php

poprvé do školy, do které by se mělo těšit. Popisuje, jakým způsobem je třeba se o něj starat a jak jej vychovávat.

Po narození dítěte by se o dítě měli rodiče starat jako o klenot. Měli by se také vyvarovat veškerých vulgárností a napadání. Je to přeci nevinné stvoření, které se ještě ničím neposkvrnilo. Rodiče mají povinnost vychovat své dítě ve víře, naučit jej základním potřebám lidského těla, ale především se věnovat správné výchově jeho duše, vést jej k ušlechtilosti, moudrosti, naučit jej obyčejům, mravům a uměním. Musí se však dodržovat hierarchie vyučovaného: nejprve víra a zbožnost, pak mravy a ctnosti a nakonec lidská umění.

Mravní přikázání Komenského:

1. Následuj cestu ctnosti, střež se neřestí a zla, první tě povede k blahu, druhá ke hříchu a k bolu. To je začátek vědy, která má zdobit tvůj život. Slyš, jaké jsou následky toho a pomni na konečný cíl.
2. Nehovoř o všem, cos v životě poznal, nevěř všemu, co jsi slyšel, nedychti po všem, co jsi viděl! Necht' umíš cokoli, dělej to, co máš.
3. Zabraň svým rtům mluvit drzé a prostořeké řeči! Važ si slov svého přítele, následuj příkazu Páně!
4. Ke všem lidem buď přívětivý, ale střež se jednat úlisně! Pokrytci sklídí jen hanbu. Běda těm, kdo učí lživě!
5. Spravedlivě měř sobě, svému příteli i svým druhům! Važ si i jmění svých nepřátel, nebeť a nedychti po něm.
6. Zmužile se chápej práce a pokračuj v ní poctivě; lenost je poduška hříchu, zahálku pojmi v nenávist!
7. Cvič se v trpělivosti mlád. Tak se staneš pánem svých časů, které často bez ustání v trudu a trpkosti běží.
8. Prokazuj dobrotu a milosrdenství, jak chce Otec náš nebeský, pomáhej vždy a všude. Bůh sám tě jednou odmění.
9. Odpouštěj urážky a buď vždy pánem svého hněvu! Jestliže jsi však někomu ublížil, pospěš napravit křivdu!
10. Poctivě vždy konej dobré, závist a nenávist zavrhni; nedbej slov utrhače a zůstaň vždy čestným přítelem.
11. Štítím ti buď vždy pravda! To bude šlechtit tvůj život. Lež je každému muži hanbou, každému dítěti zkázou. Sám přijdeš na to, že nade vše vzácný je ráj srdce, že

jedno potřebné ti nevezme žádná moc. Vědomost tě neobohatí, je ti jen cestou ke štěstí, pokladem, který nikdy neztratí cenu, je ctnost.

Slova „Mravního přikázání“, Komenský nejenom hlásal, ale sám je také dodržoval.³¹

Literární odkaz Jana Amose Komenského, který byl coby nekatolík nucen od roku 1628 působit v exilu, je velmi obsáhlý a různorodý. Psal latinsky i bohatou a působivou češtinou. Tvořil spisy encyklopedické a jeho ideálem byla pansofie (vševěda), objímající veškeré tehdejší vědění, zanechal však také díla teologická i teosofická, hymnologická i hymnografická či všenápravná (výchovná, ale přesahující rámec didaktiky).

Do všech náboženských i filosofických spisů a děl Komenský vložil své osobní i společenské rozpory a nechybí ani boj víry a rozumu. Vždy se v dílech snažil nalézt pevné životní jistoty.³²

Díla náboženská a filosofická:

- O poezii české
- Listové do nebe
- Truchlivý
- Moudrost starých Čechů
- Poklad jazyka českého
- Přemýšlování o dokonalosti křesťanské
- Předchůdce vševědy (Prodromus Pansophiae)
- Hlubina bezpečnosti
- Kancionál
- Kšaft umírající matky Jednoty bratrské
- Labyrint světa a ráj srdce
- Anděl míru (Angelus pacis)
- Jedno potřebné (Unum necessarium)
- Cesta světla (Via Lucis)

Labyrint světa a ráj srdce se stal nejslavnějším česky psaným dílem 17. století. Jeho hlavním hrdinou je poutník - člověk bloudící světem. Nejprve se snaží všechno poznat, ale

---

³¹ SLÁDKOVÁ Lud'ka, Bakalářská práce. Brno: IMS, 2012.

³² Učitel národů Jan Amos Komenský. OPONA. [Online] <http://opona2009.zacit.cz/komenskeho-obecnapo/ucitel-narodu-jan-am.html>

když je již zkušený a vidí, jaký je svět, začíná chápat, že jediné, co je bezchybné a krásné, je víra v Boha.³³

Ve svém díle **Cesta světla (Via Lucis)** v I. Kapitole, která nese název „Svět je školou Boží moudrosti“, Komenský konstatuje, že svět nebyl stvořen k jinému účelu, než aby byl člověku předehrou k samotné věčnosti, tj. nižší školou, do níž jsme posíláni dříve, než postoupíme do nebeské akademie.³⁴

2.4 Období novověku – 18. a 19. století

Osmnácté a devatenácté století jsou naplněna převratnými myšlenkami církevními, vědeckými a politickými. Byla pokračováním náboženské reformace, usilovala o reformaci politickou. Jedním z předpokladů takové reformace bylo: sesadit s trůnu církve, především církev římskou. Zlomit její nadvládu nad státem i společností.

České osvícenství směřuje k racionalismu, vyzdvihuje vědu a osvětu, avšak otevřeného materialismu, ateismu a sociální revolučnosti, se zříká. Státní politika osvíceneckých panovníků z náboženského života učinila nezbytnou součást občanského života, ale křesťanství ideově zredukovala na pouhý etický systém. Šlo pak o to, aby nikdo ve státě nezabíjel a nekradl, aby všichni pracovali a plnili své občanské povinnosti, prostě aby Bůh sloužil zájmům panovníka k udržení jeho režimu. Tento systém byl nazván "josefinismus" podle rakouského císaře Josefa II., který proslul svou razancí, se kterou realizoval osvícenecké myšlenky tohoto tzv. "státního církevnictví" nebo také "spojení trůnu a oltáře".

Během 18. a 19. století se v Evropě postupně, avšak výrazně, měnilo rozložení politické moci - feudálně-církevní panství přestávalo mít rozhodující moc, vznikaly základy skutečné demokracie a lidských práv a svobod. Zároveň s tím slavily přírodní vědy obrovské úspěchy při objasňování stále většího množství dříve nepochopitelných přírodních jevů, čímž ponechávaly čím dál menší prostor tradičně chápanému Bohu jako stvořiteli všech věcí, který přímo řídí běh událostí v přírodě i v životě lidí. Donedávna tajemné jevy jako blesk, zemětřesení, astronomické úkazy (kometry, meteority, zatmění a podobně) již nebylo třeba připisovat rukám Boha. "Zázraky" a "božské zásahy" do lidských záležitostí ztrácely věrohodnost. Rozmach vědeckého poznání v 19. století tak zpochybnil mnohé nauky tra-

³³ Jan Amos Komenský. [Online] <http://kolesovice.webnode.cz/news/jan-amos-komensky/>

³⁴ CESTA SVĚTLA. [Online] <http://www.vialucis.cz/kapitola1.htm>

dičnického náboženství. Z úst a per vzdělavců se stále častěji šířily myšlenky jako: "Hypotézu Boha již nepotřebujeme", "Bůh není nic než výplod lidské obrazotvornosti", "Bůh je mrtev", "Náboženství je opiem lidstva", "Náboženství patří do muzea". Moderní přírodověda a filosofie tak postavily základ vědeckého ateismu, vzniklého jako protireakce na dřívější náboženské tmářství a nepřátelské útoky církve proti vědeckému poznání.

Aby církev vyřešila vznikající problémy, svolal v roce 1868 papež Pius IX. I. vatikánský koncil. Koncil měl podpořit papežovu pozici, když předtím odsoudil velké spektrum soudobých názorů a ideových směrů – mezi nimi racionalismus, liberalismus a materialismus a měl výslovně odmítnout bludy reformátorů, kteří popírají hierarchicky vybudovanou církev a její neomylnou učitelskou autoritu a tím zamezit rostoucí nejistotě uvnitř církve.

Osmnácté a devatenácté století jsou naplněna převratnými myšlenkami církevními, vědeckými a politickými. Byla pokračováním náboženské reformace, usilovala o reformaci politickou. Církev poté, kdy během novověku postupně ztrácela vliv na světskou moc jednotlivých států, a poté, co se vzdalovala problémům tehdejšího života, poznala nutnost přistoupit k vnitřní reformě církve svoláním prvního vatikánského koncilu v roce 1868. Klíčovým předělem v životě církve se však stal až druhý vatikánský koncil, konaný v letech 1962-1965, který důsledně přistoupil k zásadní vnitřní reformě církve a jehož odkaz je podle slov Jana Pavla II. aktuální i v novém tisíciletí. Začíná nová etapa církve, kdy vznikají předpoklady k transformaci do podoby, v jaké se církev, především díky dlouhému pontifikátu Jana Pavla II., nachází dnes.³⁵

2.5 Křesťanství po roce 1989

Podle mnohých statistik patří dnes Česká republika spolu s Estonskem a bývalou NDR k nejateističtějším zemím této planety. Hlavní příčinou této situace je dlouhodobý proces pronásledování Katolické církve v Československu probíhající systematicky v letech 1948 - 1989, nicméně na Slovensku a v Sudetech se Katolická církev ocitla pod tlakem a perzekucemi ze strany komunistů a jimi ovládaných úřadů již v roce 1945.

Pronásledování mělo mnoho podob a týkalo se jak církve jako celku, tak jejích jednotlivých členů. U církve jakožto organizace šlo o naprostou likvidaci nezávislého církevního tisku, vytlačení církve ze společnosti do kostelů, podrobení řady čistě církevních záležitostí

---

³⁵ CÍRKEV V NOVOVĚKU. UČÍCÍ SE CÍRKEV. [Online] <https://matonick.signal.cz/1106/cirkev-v-novoveku-tema-230>

kuratele státu, likvidaci řádů a řeholních kongregací, zákonně neodůvodněnou internaci či věznění vysokých církevních hodnostářů a zásahy do obsazování církevních úřadů, resp. znemožnění jmenování do nich. U jednotlivců docházelo k justičním i méně institucionalizovaným vraždám, věznění a mučení (které řadu obětí zabilo nebo zničilo jejich zdraví natolik, že zemřely krátce po propuštění) a k výrazné a systematické diskriminace katolíků v přístupu k vyššímu vzdělání a významnějším pozicím ve společnosti. Československé pronásledování katolické církve je někdy označováno za nejkrutější v rámci té části poválečné komunistické části Evropy, která nebyla přímo připojena k vlastnímu území SSSR.

Komunistický režim se též snažil přepisovat a upravovat dějiny českého národa tak, aby v nich Katolická církev působila jako negativní činitel. Neomezoval se přitom jen na přepracování dějepisu ve školách, ale také např. věnoval velké finanční prostředky na tvorbu tendenčních historických snímků a propagandistické literatury. S tímto jeho smutným dědictvím se potýkáme dodnes.

Intenzita pronásledování Katolické církve v Československu kolísala – za nejkrutější éru lze označit konec 40. a počátek 50. let.³⁶

Mnohé tragické plody komunistického pronásledování se ukázaly až po roce 1989. Církev byla ve své většině příliš vyčerpaná. Ukázaly se důsledky izolace české církve od církve světové, od jejího teologického vývoje, od proměn, které se na Západě udály v důsledku významného Druhého vatikánského koncilu, který přinesl nové chápání vztahu církve a moderní kultury jakoby bourá pomyslnou hradbu, kterou během novověku církev kolem sebe vystavěla. Obsahuje také pokus o široké vymezení kultury: „Slovem kultura se označuje v širším smyslu všechno, čím člověk zušlechťuje a rozvíjí rozličné duševní i tělesné vlohy; snaží se poznáním a prací podřídit zem své nadvládě; zlidšťuje společenský život jak v rodině, tak v politickém soužití. Koncil se zřekl poručnickování církve v oblasti kultury tím, že uznal legitimní autonomii kultury svobodu a důstojnost člověka. Objevuje se též obnovené úsilí o inkulturaci evangelia.³⁷

Situace v Československu však byla díky totalitnímu režimu jiná. Během komunistického běsnění došlo také k paradoxním jevům, které toto pronásledování učinily kontraproduk-

---

³⁶ Pronásledování Katolické církve v Československu. Katopedia.cz. [Online] http://www.katopedia.cz/index.php?title=Pron%C3%A1sledov%C3%A1n%C3%AD_katolick%C3%A9_c%C3%ADrkve_v_%C4%8Ceskoslovensku

³⁷ Vaňáč, Martin. Je křesťanství inkulturováno do současné evropské kultury? GETSEMANY. [Online] <http://www.getsemany.cz/node/1998>.

tivním a alespoň určitou část církve obohatily. Téměř všechny vůdčí osobnosti katolické kultury se v době stalinismu ocitly ve vězení či v exilu. Ve vězeních a pracovních táborech se s některými z nich udála zvláštní proměna. Pokud snad dříve žili v izolovaném katolickém prostředí, v této době se ocitli za komunistickými mřížemi v nuceném spojení s lidmi jiných pohledů na svět - křesťany jiných vyznání, vyznavači masarykovského humanismu, ba i se socialisty a nonkonformními komunisty, kteří upadli v nemilost vlastních soudruhů. A náhle zjistili, že je mnohé věci - nejen odpor vůči komunismu - sjednocují. Pro nekatolíky znamenalo setkání především s kněžími a řeholníky v těchto extrémních podmínkách významné svědectví - mnozí nevěřící našli víru, nebo si alespoň přinesli hlubokou úctu k náboženství, církvi a kněžím.³⁸

Přinést do vězení zvěst evangelia byla také jedna z prvních iniciativ křesťanů po změně společenských poměrů, které u nás nastaly v roce 1989. Mnoho z těchto odvážných a nadšených hlasatelů Ježíše Krista prošlo tehdy branami vězení poprvé. Postupně z tohoto společenství dobrovolníků vzniklo ekumenické občanské sdružení Vězeňská duchovenská péče. V roce 1998 na základě dohody mezi Vězeňskou službou České republiky, Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví byli někteří dobrovolníci přijati do zaměstnaneckého poměru v jednotlivých věznicích jako kaplani.

Něco podobného se odehrávalo později v oblasti civilních zaměstnání, které museli vykonávat kněží, zbavení "státních souhlasů k duchovenské činnosti" nebo kněží tajně vysvěcení, zkrátka ti, kdo tvořili tzv. tajnou či podzemní církev. V sedmdesátých a osmdesátých letech se tento široký ekumenismus odehrával v prostředí politického i kulturního disentu, kolem hnutí Charta 77, samizdatu a bytových seminářů. V této souvislosti je třeba zmínit jména Zvěřina, Mádr, Vaško, Malý, Frei, Palouš, Benda a mnozí další. Český katolicismus v tomto podzemním prostředí paradoxně vyšel z ghetta, alespoň v myšlení a postojích svých nejlepších představitelů.

Někteří z nich začali v extrémních podmínkách nově promýšlet svou víru a budoucí podobu církve. Začali uvažovat o tom, že dočká-li se církev v Čechách zase svobody, bude muset žít a pracovat docela jinak, očištěna od všech pozůstatků triumfalismu, vnějškovosti, zahledění do sebe. Jistě k těmto hodnotám, které objevili jako stěžejní, když jejich život byl tlakem drastického prostředí redukován na minimum, náležela modlitba, eucharistie,

---

³⁸ Halík, Tomáš. Křesťanství a politika - Křesťanství a politika. Politická etika. [Online] 4. 9 2008. <http://politika.ktf.cuni.cz/articles.php?lng=cz&pg=179>.

Písmo, liturgie v nejprostší myslitelné formě českého - a nutně ekumenicky chápaného - křesťanství: snaha o pravdivost, solidarita s druhými, zejména utištěnými a obhajoba svobody svědomí.

Lidé jako Antonín Mandl (český katolický kněz a teolog, 15 let vězněný komunistickým režimem) byli v pozitivním smyslu šokováni, když se po propuštění z žaláře v polovině šedesátých let dozvěděli, že v Římě nedávno skončil koncil - Druhý vatikánský, který se zabýval přesně těmi idejemi, které oni promýšleli od padesátých let ve vězení, a že tento koncil vytýčil církvi linii, po níž oni toužili: ekumenismus, dialog se současným světem, odložení triumfalismu, zjednodušení liturgie a zcivilnění vnějších projevů církve, solidarita se současným člověkem a jeho problémy.

Od poloviny šedesátých let postupně roste kruh sympatizantů s církví. Nápadné je sociální složení těchto nových věřících - jsou to především vzdělaní lidé, hlavně mladí (studenti), nejvíc ve velkých městech - tedy právě opačný vzorek populace, než je ten, u něhož sociologové obvykle konstatují nejsilnější religiozitu (staří lidé, méně vzdělaní, venkované). Tato tendence sílí po celá sedmdesátá a osmdesátá léta, kdy se církev u nás znovu nadechuje: šíří se samizdatové tiskoviny, pořádají se bytové semináře, začínají masové poutě, které od velehradské pouti v roce 1986 nabývají nezřídka charakteru demonstrací za náboženskou svobodu a lidská a občanská práva. Pod vlivem nového papeže Jana Pavla II. a s pomocí svých nejbližších poradců (Mádr, Zvěřina, Halík) se český primas kardinál Tomášek z opatrnického hierarchy stává živým symbolem odporu proti komunistické totalitě a je respektován i za hranicemi své církve i země.

Projevem solidarity církve se společností se stává pastorační program Desetiletí duchovní obnovy národa, vyhlášený 27. 11. 1987 pastýřským listem, podepsaným kardinálem Tomáškem a ostatními biskupy. List začínal slovy sv. Pavla "Nebojte se a zvedněte hlavy" a obracel se nejen ke katolíkům, ale k celé společnosti. Tento program měl být přípravou na milénium smrti svatého Vojtěcha, českého světce, významného pro celý region středovýchodní Evropy - jeho silným akcentem bylo přihlášení se k evropské myšlence, k jednotě střední Evropy. Dále byl představen jako příprava na rok 2000: má být laboratoří nového životního stylu pro nové tisíciletí. V té době začíná Gorbačovova perestrojka a hlavní iniciátoři projektu (T. Halík, P. Piřha) mají na zřeteli také očekávané společenské změny. Chtějí zdůraznit, že uzdravení společnosti nelze očekávat jen od změn vnějších poměrů, od změn politických a ekonomických struktur, nýbrž od změn celého klimatu společnosti, změn mentality, hodnotové orientace, způsobů myšlení a chování. Celý projekt byl rozvr-

žen do deseti let: každý rok měl své téma, inspirované jedním přikázáním Dekalogu. Prikázání byla však interpretována do podoby pozitivních hodnot, např. přikázání Nepokradeš, odpovídalo téma Práce a sociální odpovědnost, přikázání Nesesmilniš téma Rodinný život, přikázání Nevydáš křivého svědectví téma Pravda a spravedlnost atd.

V druhém roce realizace tohoto projektu došlo k nečekaně rychlému a nečekaně snadnému pádu komunistického režimu. V Čechách byly události listopadu 1989 předznamenány a podbarveny církevní událostí, která symbolizovala tehdejší velké sblížení mezi církví a národem: několik dní před studentskou demonstrací a následnými událostmi, které vedly k pádu komunistické vlády, byla v Římě za velké účasti českých poutníků a velkého zájmu celého národa kanonizována česká světice Anežka Přemyslovna. Ve dnech masových demonstrací, kdy se režim rozhodoval, zda bude kapitulovat nebo se uchýlí k vojenské síle, řekl kardinál Tomášek při bohoslužbě v pražské katedrále - díkůvzdání za kanonizaci Anežky - památná slova: "V této důležité chvíli zápasu za pravdu a spravedlnost v naší zemi stojím já i katolická církev na straně národa". V následujících měsících se úplně uvolnil prostor náboženské svobody.

Slibný program Desetiletí duchovní obnovy byl v letech transformace české společnosti po listopadu 1989 do značné míry zastíněn událostmi na povrchu politického a ekonomického dění. Církev byla příliš zdecimována dekádami útlaku, než aby promptně zaujala přední místo mezi transformačními silami společnosti. Intelektuální elita katolických laiků, která se silně angažovala v podzemních strukturách církve, nyní odešla převážně do akademického a politického světa, církevní práce zbyla opět především na kněze, mnohdy zaskočené překotným vývojem. Svou roli sehrála i nešťastně zpolitizovaná a medializovaná vleklá kauza církevních restitucí včetně několika skandálů.

Během posledního desetiletí dvacátého století tedy konstatujeme v Čechách spíše privatizaci a individualizaci náboženství; tradiční církevní religiozita je po krátkém záblesku veřejného zájmu opět postupně marginalizována. Pokusy redefinovat sociální roli církvi v pluralitní společnosti a naučit je novému stylu komunikace s celkem společnosti nemají širší ohlas.³⁹

---

³⁹ Přednáška na ČAV 2000, uveřejněno ve sborníku Společnost v přerodu. Češi ve 20. století., Masarykův ústav AV ČR, Praha 2001, s. 144-158.

3 ÚLOHA RODINY V KŘESŤANSKÉ VÝCHOVĚ

Žijeme ve společnosti, v níž selhala všechna pravidla, a to vede ke všeobecnému pocitu nejistoty. Mládež je za těchto okolností často dezorientovaná a ocitá se před téměř nemožným úkolem: nalézt sama v sobě smysl života. Mnohdy se život mladých lidí stává pouhým přežíváním, v důsledku čehož různě improvizují a mravně bloudí od jedné zkušenosti ke druhé.

Dát dětem „zdravé kořeny“ především znamená znovu nalézt ve svém vlastním nitru to nejcennější, Boha. A jako dar života je předáván skrze rodiče, tak i víra by měla být sdělována nejenom prostřednictvím církve, ale i skrze rodiče. V dnešním světě má bohužel „Zlaté tele“ větší reklamu než Desatero. Fjodor Michaljovič Dostojevskij vyslovil prorocťví: „Národ bez vztahu k Bohu spěje k zániku. Pokud by Bůh nebyl, všechno by bylo dovoleno.“ Nové generace mají právo znát Ježíše a slyšet Jeho slovo. Téma víry ve výchově se stalo často diskutovaným. Mezi hlavní složky výchovy patří rodina, škola, prostředí, ve kterém se dítě pohybuje a jehož součástí je i zájmová činnost a volnočasové aktivity. Většina dnešních dospělých, kteří nevěří v Boha, chodili ve škole do vyučování náboženství, ale nepřineslo jim to užitek. Katecheti i kaplanové věděli, že jen tam, kde vedli děti k víře rodiče, jen tam, kde děti viděly dobrý příklad víry na rodičích, jen tam vyrostli věřící křesťané.⁴⁰

Výchova klade na rodiče vysoké nároky, vyžaduje, aby věnovali co největší pozornost dětem a jejich potřebám. I když jsou rodiče zaměstnaní a zavalení starostmi, měli by být všímaví a bdělí k tomu, co potřebují jejich děti.⁴¹

Rodiče by měli dětem pomáhat, aby nebyli pouhými diváky, nýbrž osobami, které nemají strach snažit se budovat to, v co věří, za každých okolností. Děti je třeba učit odstraňovat napětí a neodpovídat na agresivitu agresivitou. Umět vést dialog, vyjednávat, dohodnout se. Dnes více než kdykoliv předtím je třeba naučit děti, aby se dokázaly vyrovnat se změnami, které přináší život.

Bible podává o člověku jiný obraz než dnešní svět. Je třeba, aby se děti naučily důvěřovat. Obecná nedůvěra je důvodem celkové labilitý, nejistoty a dezorientace dnešních mladých lidí. Proto děti potřebují umět důvěřovat - rodičům, lidem okolo sebe, Bohu. Pak budou

---

⁴⁰ SLÁDKOVÁ Ludka, Bakalářská práce. Brno: IMS, 2012.

⁴¹ FERRERO, Bruno. Vychovávej jako Don Bosco. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. s. 29.

také schopny rozpoznat, komu důvěřovat nemohou. Je důležité poskytnout dětem možnost získat důvěru v Boha - společným objevováním Bible, osobním příkladem duchovního života. Tím děti získají základ víry pro praktický život, jejich křesťanství nebude jen nedělní. Děti je třeba při výchově přitahovat, nikoliv tlačit.

Křesťanství nabízí velmi vznešený cíl: „Miluj svého bližního jako sebe“ (Lukáš 10,27-28). Láska je podstatou Boha, je základem jeho existence. Apoštol Pavel v 1. listu Korintským říká: „Láska je trpělivá, laskavá, nezávidí, láska se nevychloubá a není domýšlivá. Láska nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch, nedá se vydráždit, nepočítá křivdy. Nemá radost ze špatnosti, ale vždycky se raduje z pravdy. Ať se děje cokoli, láska vydrží, láska věří, láska má naději, láska vytrvá“.

První povinností lásky je umět naslouchat. Právo na poslušnost a vnímání druhého není jen právem rodičů, ale také jejich povinností. Otevření rodiče tak zjišťují, že jim děti dovedou říci mnoho zajímavého.⁴²

V Bibli v listu Galatským v 6. kapitole ve 2. verši nabádá ke vzájemné pomoci a zájmu o druhého: „Neste břemena jedni druhých, tak naplníte Kristův zákon“.

Každý člověk je jedinečný svojí individuálností a jeho postupný vývoj mu dává i motivaci - člověk ve své podstatě dělá především to, k čemu je jakkoliv motivován. K zájmu o víru jej může motivovat jeho vývojový stupeň anebo ten, kdo mu ji přijatelným způsobem přiblíží. Svoji roli sehrává jak vůle člověka toto poznání získat, tak jeho vývojové dispozice.

⁴³

3.1 Vytváření domova

Hluboké základy osobnosti se tvoří už před narozením, budoucí osobnost dítěte ovlivňuje matka už v průběhu těhotenství. Dítě se rodí na svět s úžasnou citovou vnímavostí a první dojmy o svém okolí získává prostřednictvím citů. Jeho citový život předurčuje jeho vidění světa - jak vnímá rodiče, domov, samo sebe. Vytvářejí se tak základy pro další vývoj dítěte. Pro první dobu života je nenahraditelná matka a to nejenom jako živitelka, ale jako zdroj bezpečí a jistoty. Jestliže dítě vnímá okolí jako odmítavé, nemilující a nepřátelské, projeví se to v jeho řeči, chování, schopnosti navazovat vztahy a učit se. Pravdou je, že dítě není pouze přecitlivělé, ale je také velmi a snadno zranitelné.

---

⁴² FERRERO, Bruno. Vychovávěj jako Don Bosco. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. s. 26.

⁴³ SLÁDKOVÁ Ludka, Bakalářská práce. Brno: IMS, 2012.

Rodina je dodnes základní buňkou lidského společenství, kde se člověk učí správným postojům, aby je dokázal správně použít v celé lidské společnosti.⁴⁴

3.1.1 Role otce ve výchově

Role otce je nezastupitelná po celou dobu vývoje dítěte – od narození až po dospělost. Obrovským uměním dobrého otce je správně nastavit hranici svobody dítěte. Na jedné straně je schopnost otce sdílet se se svými dětmi, brát každé z nich vážně a přijímat je jako osobnost. Na druhé straně by měl otec umět uplatnit svou autoritu, a když je to nutné, říct rozhodné „ne!“⁴⁵

3.2 Rodiče první hlasatelé evangelia

Čtvrté Boží přikázání „Cti otce svého i matku svou, abys dlouho žil a dobře Ti bylo na zemi“ (5. Mojžíšova 5,7-21), se netýká pouze vztahu dětí k rodičům a ostatní lidské autoritě, ale také povinností, které má autorita vůči podřízeným. Na prvním místě jsou to povinnosti rodičů vůči dětem. Plodnost manželské lásky se neomezuje pouze na plození dětí, ale vztahuje se i na jejich mravní výchovu ke ctnostem a na jejich duchovní formaci a výuku a formování mravních postojů. Je pravdou, že do velké míry se dítě setkává s morálkou světa, která se může velmi rozcházet s představami rodičů. Ale také je pravdou, že do podstatné míry záleží na rodičích, jestli budou děti v rodině obklopeny atmosférou pravého domova. Rodiče by měli vytvářet jakousi mravní závoru, přes kterou nepouští to, co se jim nelíbí. Za to nesou odpovědnost.

S mravní výchovou je velmi úzce spjatá i náboženská výchova. Mnoho rodičů, kteří chtějí křtít dítě a víru nepraktikují, často na otázku náboženské výchovy odpovídají, ať se samo rozhodne, zda víru přijme nebo ne. Jako v ostatních oblastech však dítě potřebuje pevnou ruku rodičů, aby bylo vedeno k tomu, co skutečně slouží jeho dobru. To platí i o víře. Aby se jednou stalo osobností, potřebuje v dětství pevné vedení k dobrým hodnotám, o které se v dospělosti může opřít. Rodiče mají právo na pevné a nepopulární postoje, které dítě sice v daném okamžiku nechápe, ale které ocení v dospělosti. Je pravdou, že víra je nakonec rozhodnutí každého člověka, ale na rodičích tkví odpovědnost, jaké ovzduší víry doma vytvářejí. Nemalou roli při náboženské výchově hraje právě postoj rodičů k Bohu. Děti

---

⁴⁴ Mann, Leopold. Učíci se církev. Signály.cz. [Online] <https://www.signaly.cz/matonick/blog?paginator-page=16>

⁴⁵ Být dobrým otcem. Apoštol. [Online] 2008. <http://apostol.webnode.cz/byt-dobrym-otcem2/>

jejich poměr podvědomě vnímají a vpisují do svého vlastního vztahu vůči Bohu. Rodiče by sami měli být bohatí svým vztahem k Bohu a také do něho uvádět své děti, jako úplně něco přirozeného. Rodiče by měli být dětem průvodci na jejich cestě k víře a to hned čtverým způsobem:

- mohou odpovídat na jejich otázky a o své víře jim tak svědčit,
- mohou je seznámit s vyprávěními, jak věřili a uvěřili v Boha jiní,
- mohou s nimi prožívat svátky církevního roku a tím je uvádět do praxe křesťanského života,
- mohou jim být živým příkladem modlitby a každodenního života z víry.

Mluvit o Bohu nestačí, je třeba zároveň děti učit, jak mohou s Bohem mluvit, že tento kontakt lze uskutečnit prostřednictvím modlitby. První modlitbou je děkování a radost z Božích darů, později se připojí i prosby. Nejprve by to měly být volné modlitby vlastními slovy, je nezbytné, aby byly srozumitelné a přiměřené věku a chápavosti dítěte. Kolem sedmi let by už měly děti umět modlitbu základní a nejpřednější – Otčenáš. Tuto modlitbu lidstvu odkázal sám Ježíš, její text se nachází v Bibli – Matouš 6,9 – 13.

Rodiče jsou jako první odpovědní za výchovu svých dětí k víře, k modlitbě a ke všem ctnostem. Mají povinnost podle možností se postarat o hmotné a duchovní potřeby svých dětí. Mají respektovat povolání svých dětí a podporovat je. Rodinná výchova postavená na křesťanském základě, je jedinou spolehlivou cestou ke vzniku trvalého a šťastného domova. V takovém prostředí budou mít všichni pocit bezpečí, v takovém prostředí se utvářejí kvalitní lidské charaktery. Správně fungující rodina je zároveň dobrým předpokladem kvalitní vyspělé společnosti a národa.⁴⁶

František kardinál Tomášek (1899 – 1992), katolický kněz, pedagog a teolog, ve svém díle *Pedagogika* uvádí, že výchova znamená působení do nitra dítěte, aby v něm byla vyvolána žádoucí odezva jeho schopností a vloh po stránce intelektové, citové i sociální, které mají za vedení vychovatele harmonicky rozvíjet a dopomoci dítěti k dosažení životního cíle. Tím se výchova liší od pouhé drezúry, neboť ta se omezuje jen na působení zevní, na smyslové reflexy. Podle Tomáška je křesťanská výchova úplná a dokonalá výchova, která neustala jen na rozvinutí přirozených schopností člověka, ale dbá na to, aby se člověk zapojil do nadpřirozeného řádu světa.

---

⁴⁶ Mann, Leopold. Učící se církev. Signály.cz. [Online] <https://www.signaly.cz/matonick/blog?paginator-page=16>

3.2.1 Představy o Bohu u předškolního dítěte

Dítě si vytváří své představy o Bohu na základě:

- 1) zkušeností – vztahy v rodině a s lidmi v okolí. Důvěra v okolní svět ztělesněná v rodičovské péči dává dítěti pocítit jeho důležitost. Cítí se přijaté a učí se důvěře. Čeká, že se k němu bude Bůh chovat podobně jako lidé. Pokud dítě zažívá rodičovskou lásku, na jejím základě chápe i vztah Boha k němu.
- 2) svědectví – dítě vnímá postoj rodičů vůči někomu, kdo je přesahuje. Někdo je mocnější než rodiče a oni mu důvěřují. Učení nápodobou a identifikací.
- 3) verbálního ovlivnění – vyprávění si o Bohu, zodpovídání otázek dítěte. Je důležité brát otázky vážně, spolu s dítětem hledat odpovědi a ukazovat, že Bohu důvěřují i ve věcech, které neumím zcela vysvětlit.

Vývojové etapy utváření představ o Bohu (podle Johna Westerhoffa, filosofa, který se zabýval rozvojem křesťanské víry):

- 1) víra odpozorovaná – dítě přijímá víru od rodičů, nemá důvod pochybovat o Bohu.
- 2) kolektivní víra – postupně se pro něj stává důležité prostředí vrstevníků. Pokud má věřící kamarády, kteří ho utvrzují o normálnosti křesťanského života, je pro něj přirozené věřit.
- 3) hledající víra – v období puberty si člověk klade otázky o smysluplnosti života. Potřebuje svědectví a ponechání volnosti a vlastní zodpovědnosti.
- 4) osobní víra – vědomé podřízení svého života Bohu.

Falešné představy o Bohu

Falešnou představu o Bohu dítě získává na základě špatné zkušenosti (např. ze vztahů v rodině – nepřijetí, neosvojení si důvěry, osobní zranění apod.). Dále může být dítě ovlivněno zkresleným, nebo nezdravým vztahem rodičů k Bohu (přepjatost či naopak vlažnost) a verbálním či obrazovým ovlivněním - negativními informacemi o Bohu, které jsou mu předávány, nebo s nimi přijde do styku jinde (Pán Bůh tě potrestá; půjdeš do pekla apod.).

- magický Bůh – cosi nad námi – amulety, pověry, osud, manipulující síla – je potřeba se před ním zabezpečit.
- staromódní Bůh – nemá nám co říct, spojen se starší generací, představa nudného kostela, důraz na vnější formy křesťanského života.

- vzdálený Bůh – vesmírná inteligence, stvořil svět a dále do něj nezasahuje. Bůh přírodních zákonů a ne jednotlivců. Není tedy ohrožující, ani pomáhající.
- všemohoucí Bůh - vodič loutek – Bůh je zodpovědný za všechno dění. Je viněn vším zlem světa. Má absolutní právo manipulovat s člověkem a vyžaduje poslušnost. Člověk má životní cestu určenu předem.
- Bůh účetní – počítá každou chybu, nic nepromíjí a nic mu neujde, nepustí nás do nebe.
- trestající Bůh – despota a tyran, po vině vždy následuje trest. Strach ze ztráty Boží lásky.⁴⁷

3.2.2 Z myšlenek papeže Benedikta XVI.

Potřebu předávání víry v rodinách připomněl papež Benedikt XVI. při promluvě na VII. světovém setkání rodin (30. 5. – 3. 6. 2012). Vyzýval k pečlivé výchově, poučování dětí. Zdůrazňoval, že rodiny se mohou podílet na poslání církve a budování společnosti.

Rodina je privilegovaným prostorem, kde se každá osoba učí dávat a přijímat lásku. Víra není pouhým kulturním dědictvím. Je neustálým aktem milosti Boha, který člověka volá, právě tak jako aktem lidské svobody, která může Boží volání přijmout, nebo také nepřijmout. Během let musí být tento Boží dar, který rodiče svým maličkým pomohli poznat, také s moudrostí a něhou pěstován, aby v nich rostla schopnost rozlišovat. Neustálým svědectvím manželské lásky rodičů, prožívaným a prostoupeným vírou, a s citlivou podporou křesťanského společenství se dětem usnadňuje osobní přístup k samotnému daru víry – jejím prostřednictvím pak odhalují hluboký smysl vlastní existence a cítí se přijímány. Křesťanská rodina předává víru tehdy, když rodiče učí své děti modlit se a modlí se spolu s nimi.

Často dnes slyšíme, že náboženská výchova a předávání víry děti omezuje v jejich svobodné volbě. Až dítě doroste rozumu, samo se rozhodne. Neovlivňovat názorově malé děti je nemoudré, protože všichni ti, kdo jsou v jejich okolí, by museli být bez jakéhokoli názoru a chovat se tak, aby z jejich jednání k dětem nepronikl žádný morální impuls. To je pochopitelně nemožné. Nebude-li dítě vychovááno křesťansky, přijme jiný, často velmi nebezpečný a nesprávný, způsob života. Neovlivňovat názorově malé dítě tedy znamená nechat ho napospas jiným ovlivněním. Svatý otec upozornil také na jistě známou věc, že rodina je

---

⁴⁷ MACHÁČKOVÁ Petra. Práce s předškolními dětmi. Metodika katecheze dětí [Online] 11 2006. <http://www.katecheze.wz.cz/dokumenty/ms.doc>.

vlastně prvním světem dítěte a že je pro děti zásadní, zda se narodí do oblasti Božího království (tzn. do láskyplného prostředí) nebo do rodiny, kde panují hádky, nepořádek, zloba a následně strach.

Silné hodnoty, osobní přesvědčení a nadčasové pravdy nejsou něčím, co bylo dobré jen pro lidi včerejška a minulosti. Pro příliš mnoho rodičů je snadnější dětem ulehčovat, neomezovat je a nezatěžovat pravidly. Pro většinu je jasné, s čím je třeba bojovat: fundamentalismus, terorismus, fanatismus, ničení prostředí atd. Není však jasné, ve jménu čeho se má bojovat. Rodiče by měli dětem pomáhat, aby nebyli pouhými diváky, nýbrž osobami, které nemají strach snažit se budovat to, v co věří, za každých okolností. Děti je třeba učit odstraňovat napětí a neodpovídat na agresivitu agresivitou. Umět vést dialog, vyjednávat, dohodnout se. Dnes více než kdykoliv předtím je třeba naučit děti, aby se dokázaly vyrovnat se změnami, které přináší život. Děti jsou velmi citlivé k bolesti a utrpení druhých. Rodiče mohou tuto citlivost svým příkladem pěstovat nebo ničit.

Říká se, že kdo získá mládež, ten získá budoucnost. Mladí lidé by měli být schopni nacházet odpovědi na základní životní otázky v souvislosti s lidskou existencí a smyslem života. Je třeba, aby si vybudovali stabilitu, zaplnili vnitřní prázdnotu a získali životní perspektivu, která by jim poskytovala smysl a naplnění.⁴⁸

---

⁴⁸ Čtení z myšlenek Benedikta XVI. Salesiáni Dona Boska [Online] <http://brno.sdb.cz/novena-200901-1109/>

4 MRAVNÍ A NÁBOŽENSKÁ VÝCHOVA VE ŠKOLÁCH

4.1 Úloha církve

Hlavní výchovný úkol náleží především rodině, je však potřeba, aby při něm pomáhala celá společnost. Zvláštním způsobem se povinnost výchovy týká také církve, nejenom proto, že jí jako jedné z lidských společností je třeba přiznat schopnost poskytovat výchovu, ale také proto, že má lidem zprostředkovat Kristův život a neustálou péčí jim pomáhat, aby mohli dospět k plnému poznání tohoto života. Při plnění svého vychovatelského úkolu používá církev všechny vhodné prostředky, hlavně však ty, které jsou jí vlastní. Mezi nimi je na prvním místě katechetické vyučování, které uskutečňuje například i prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků, různých kulturních a sportovních spolků, sdružení mládeže a především škol. Škola má mezi všemi výchovnými prostředky zvláštní význam. V rámci svého poslání usilovně pěstuje rozumové schopnosti, rozvíjí správné usuzování, uvádí do kulturního dědictví získaného předchozími generacemi, tříbí smysl pro hodnoty, připravuje na povolání, podporuje dispozice pro vzájemné porozumění tím, že mezi žáky různých povah a postavení umožňuje rozvíjení přátelských vztahů. Kromě toho tvoří jakési středisko, na jehož snahách a rozvoji mají mít společný podíl rodiny, učitelé, různá sdružení pro kulturní, občanský a náboženský život a také stát.

4.1.1 Katolické školy

Přítomnost církve v oblasti školství se projevuje prostřednictvím katolické školy. Katolická škola neméně než jiné školy sleduje kulturní cíle a výchovu mládeže. Je však pro ni charakteristické vytvářet prostředí společného soužití proniknutého duchem evangelijní svobody a lásky, pomáhat mladým lidem při rozvoji vlastní osobnosti. Zaměřuje všechno lidské vzdělání tak, aby poznání, které žáci postupně získávají o světě, o životě a o člověku, bylo osvíceno vírou. Při zakládání a zařizování katolických škol je přihlíženo k potřebám vyplývajícím z dobového vývoje.⁴⁹

Katolické školy jsou navštěvovány také nekatolíky a nekřesťany. Je třeba proto respektovat svobodu vyznání dětí a jejich rodin. Tato svoboda je církvi pevně hájena. Ze své strany se však katolická škola nemůže zříct svobody hlásání evangelijní zvěsti a vykládání hodnot křesťanské výchovy. Je to její právo a povinnost. Mělo by být zřejmé, že vykládat a před-

---

⁴⁹ Náboženský rozměr výchovy. Církevní základní škola svaté Ludmily: [Online] http://czs.proit.cz/?q=system/files/nabozensky_rozmer_vychovy.pdf.

kládat není totéž, co vnucovat. Vnucování totiž obsahuje morální násilí, které sama evangelijní zvěst a nauka církve rezolutně odmítá. V zájmu školy je posoudit v místních podmínkách náboženské chování mladých a poznat, co si myslí, jak žijí a jak reagují.

V katolické škole, stejně jako tomu může být i ve školách jiných, se mohou nacházet mladí lidé, kteří mají opravdu vzorné náboženské mravní a školní chování. Tato příkladnost má zpravidla kořeny v ideálním rodinném prostředí, podporovaném církevním společenstvím a školou. Současně ale některým mladým lidem pobyt v katolické škole neposkytuje patřičný dopad na jejich náboženský život. Prokazují se nevstřícným chováním vůči základním prvkům křesťanského života (jako je modlitba, účast na mši svaté, přijímání svátostí). Uvažují o společnosti, která zaplavila svět věcmi, a ptají se, zda je toto opravdu smyslem života, nebo je smysl života v něčem jiném, mnohem cennějším. U mnohých z nich se tento kritický postoj vůči světu stává také otázkou kritickou vůči náboženství. Každý student v sobě nese znaky svého původu a individuality. Katolická škola se neomezuje pouze na vyučovací hodiny a lekce, ale snaží se rozvíjet výchovný program osvětlený hlásáním evangelia, který je však zároveň pozorný k požadavkům současných mladých lidí.

Student, který vstoupil do katolické školy, musí mít pocit, že se nachází v prostředí proniknutém evangelijním duchem, který se musí projevovat v jedinečném křesťanském stylu myšlení a života, který proniká každý prvek výchovného prostředí. Hlavní zodpovědnost při vytváření originálního křesťanského stylu mají vychovatelé jako osobnosti i jako společenství. Náboženský rozměr prostředí se ukazuje prostřednictvím křesťanského vyjádření hodnot, jako jsou slova, svátostná znamení, chování a vlastní upřímná a přátelská přítomnost spojená s laskavou pohotovostí. Z tohoto každodenního svědectví pochopí studenti originalitu prostředí, ve kterém jim bylo dáno prožít své mládí. K vytvoření příjemného prostředí je třeba také vhodná struktura budov s využitím prostor pro didaktiku, rekreaci a sport a další iniciativy. Pro výchovné účely je také nutná blízkost kostela.

Prvními a základními vychovateli dětí jsou jejich rodiče. Škola si je toho vědoma, ale bohužel ne tak všechny rodiny. Škola tedy na sebe bere úkol pomáhat jim tuto úlohu znovu objevit. Nalézt cestu, kterou je třeba jít, spočívá ve službě, setkávání a ve spolupráci. Nežádka se stává, že když se mluví o dětech, povzbuzuje se také výchovné vědomí u rodičů. Současně usiluje škola o to, aby co nejvíce zahrnula rodiny do výchovného procesu, ať už

ve fázi projektu nebo ve fázi jeho uskutečňování. Zkušenost učí, že i rodiče méně vnímaví se změnili ve vynikající spolupracovníky.⁵⁰

4.1.2 Náboženský rozměr školního života

Celkovým způsobem školního života se katolická škola dokonale přidružuje k ostatním typům škol, liší se však od nich v podstatném bodě; je zakotvena v evangeliu, ze kterého čerpá inspiraci a sílu. Princip, že žádný lidský čin není morálně indiferentní před svědomím a před Bohem, nachází jasnou aplikaci v životě školy. Tedy práce školy je přijatá jako povinnost rozvíjená s dobrou vůlí, odvahou a vytrvalostí v obtížných situacích, s úctou vůči tomu, kdo učí, láskou vůči spolužákům, upřímností, tolerancí a dobrotou ke všem. Náboženská výuka je omezena vyměřeným časem. Ostatní výuka má k dispozici denně mnohem více hodin. Všichni vyučující mají tedy povinnost jednat v souladu. Každý má rozvíjet svůj plán s odbornou kompetencí, ale v pravém okamžiku má být schopen pomoci studentům vidět také za horizonty omezené naší lidskou skutečností. Programy a školské reformy vyhražují rostoucí prostor k vědeckému a technickému vzdělávání. Ani tomuto vyučování nechybí náboženský rozměr.

Studentům je třeba pomáhat pochopit nejenom, že svět přírodních věd a příslušné technologie patří k vesmíru stvořenému Bohem, ale současně také to, že člověk je bytostí žijící z přirozenosti fyzické i duchovní s nesmrtelnou duší. Ti nejstarší dospějí ke zralejší představě o osobnosti člověka a všeho, co k ní patří - inteligence, vůle, svoboda, city, činné i tvořivé schopnosti, práva a povinnosti i sociální vztahy, poslání ve světě a v historii. Takové chápání člověka je charakterizováno náboženským rozměrem. Člověk má důstojnost a velikost nad každé jiné stvoření, protože je Božím dílem povýšeným k nadpřirozenému řádu a má věčný cíl, který přesahuje tento svět.

Vyučující vede práci studentů takovým způsobem, aby objevovali náboženský rozměr v celé lidské historii.

Rozvoj vědeckého a technického vzdělání nesmí odsunout vzdělání humanitní - filozofii, historii, literaturu a umění. Každý národ již od svého počátku vytvářel a předával své umělecké a literární dědictví. Tato dvě kulturní bohatství vytváří společně vlastnictví lidstva. Studentům je třeba pomáhat objevit, že uprostřed výchovných věd stojí vždy osobnost se

---

⁵⁰ Deklarace o náboženské výchově. [Online]

http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/dokuments/vatii_decl_19651028_gravissimum-educationis_cs.html.

svou fyzickou i duchovní energií, se svou činnou i tvořivou schopností, se svým posláním vůči společnosti, se svou náboženskou otevřeností. Správný způsob pedagogického vzdělávání vede studenty k výchově sebe samotných lidsky i křesťansky.⁵¹

4.1.3 Výchovný projekt

Náboženský rozměr prostředí posiluje kvalitu výchovného procesu, když se zhodnocují některé vlastnosti závislé na vychovatelích a studentech. Je dobré zejména podtrhnout to, že studenti nejsou pouze diváky, ale mají podíl na dynamickém utváření prostředí. Pozitivní podmínky se vytvářejí tenkrát, když se kolem výchovného projektu formuje ochotná dobrovolná spolupráce všech. Tyto pozitivní podmínky rostou především ze společné víry.

Výchovný projekt, každoročně znovu vycházející z nových zkušeností a potřeb, se realizuje výchovným procesem buď po periodách, nebo dílčích úsecích: východisko, průběžné etapy a konečný cíl. Na konci periody vychovatelé, studenti a rodiny zhodnotí, zda byly předpoklady dodrženy. V opačném případě se hledá zodpovědnost a řešení. Podstatné je, aby tento způsob procesu byl chápán a všemi přijat jako společný a poctivý závazek. Školní program je však pouze částí celku. Nejvhodnějším obdobím k provedení zodpovědné bilance, která zhodnotí, nakolik byl výchovný projekt naplněn nebo nenaplněn, je závěr školního roku, který by se svým způsobem dal nazvat dílčím cílem. Velmi důležitým celkovým cílem jsou výsledky dosažené v závěru „výchovné cesty“, kde by mělo být u studentů maximální integrace v rámci jejich lidské a křesťanské výchovy.

Úkoly katolické školy jsou dosti široké a členěné. Na jednu stranu má povinnost respektovat zákonná ustanovení a společenské zákony a srovnat s nimi své metody, programy a struktury. Na druhou stranu má povinnost uskutečňovat svůj vlastní výchovný projekt, usilující uvést do souladu lidskou kulturu a hlásání spásy a pomoci studentům v realizaci nového stvoření, připravit je na poslání dospělého občana. Jedná se celkově o projekt charakteristický, pokud jde o zaměření na zvláštní cíle, které má uskutečňovat ve spolupráci se všemi svými součástmi.

Konkrétně se projekt zobrazuje jako výchozí obraz, který:

- definuje identitu školy vyjádřením evangelních hodnot, kterými se inspiruje,
- upřesňuje výchovné, kulturní a didaktické cíle,

---

⁵¹ Náboženský rozměr výchovy. Církevní základní škola svaté Ludmily: [Online] http://czs.proit.cz/?q=system/files/nabozensky_rozmer_vychovy.pdf.

- seznamuje s předávaným obsahem a hodnotami,
- vymezuje organizaci a fungování,
- rozčleňuje některé části jako dané, sestávající ze složky odborné (jako jsou učitelé, vychovatelé), dále části řízené společně s rodiči a studenty a některé okruhy svobodné iniciativě rodičů a studentů. Stanovuje způsoby ověřování a hodnocení.

Ke spolupráci mladých na výchovném projektu mohou napomoci mnohé prostředky. Student se začne dobrovolně zapojovat do výchovného procesu, když pochopí, pozná, že projekt směřuje jedině k jeho prospěchu a osobní zralosti. Pokud student, bez ohledu na věk, vnímá pozitivně příslušnost k prostředí, probouzí se v něm i ochota ke spolupráci, když se cítí dobře přijímán, ctěn a milován. Když je prostředí proniknuto atmosférou úcty a přátelství s ochotnými učiteli a přáteli, se kterými se společně dobře žije, tak se nejlépe utvrzuje vůle k jeho vytváření.

Křesťanský výchovný proces se uskutečňuje v neustálé interakci odborné práce konané vychovateli a svobodné spolupráce studentů.

Křesťanská výchova vyžaduje také úctu vůči státu a jeho představitelům, zachování spravedlivých zákonů, úsilí o společné dobro. Proto všechny důležité hodnoty jako svoboda, spravedlnost, práce a pokrok se nacházejí ve výchovném projektu a lze je také prostě cítit v prostředí školy.⁵²

Při zakládání a zařizování katolických škol jsou respektovány potřeby vyplývající z dobového vývoje. Proto je nezbytné podporovat školy nejenom základní a střední, které tvoří základ výchovy, ale také školy odborné.⁵³

4.1.4 Katolické fakulty a univerzity

Stejnou měrou věnuje církev vytrvalou péči i vysokým školám, především univerzitám a fakultám. Ve školách podléhajících jejímu vedení je snahou, rozvíjet jednotlivé obory podle vlastních zásad a metod a se svobodou nezbytnou pro vědecké bádání, aby tak docházely ke stále hlubšímu poznání, aby bylo možno hlouběji pochopit, jak se rozum a víra scházejí

---

⁵² Náboženský rozměr výchovy. Církevní základní škola svaté Ludmily: [Online] http://czs.proit.cz/?q=system/files/nabozensky_rozmer_vychovy.pdf.

⁵³ Deklarace o náboženské výchově. [Online] http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/dokuments/vatii_decl_19651028_gravissimum-educationis_cs.html.

v jediné pravdě. Na katolických univerzitách bez teologické fakulty jsou nezbytnými institut nebo katedra teologie, kde by se konaly přednášky upravené pro studenty - laiky. Vzhledem k tomu, že věda postupuje především sociálními výzkumy na vyšší vědecké úrovni, měly by být na katolických univerzitách a fakultách co nejvíce podporovány instituty, které slouží v první řadě rozvoji vědeckého bádání.

Církev mnoho očekává od činnosti teologických fakult. Jim svěřuje nadmíru závažný úkol připravovat posluchače nejen ke kněžské službě, ale především k vyučování na vysokých církevních školách, k samostatné vědecké práci nebo k přijetí obtížného úkolu apoštolátu mezi inteligencí. Úkolem teologických fakult je současně také prohlubovat různé obory teologie, aby bylo možno dojít ke stále hlubšímu chápání božského zjevení, aby bylo plněji zpřístupněno dědictví křesťanské moudrosti přejaté z minulosti, aby se rozvíjel dialog i s nekřesťany a aby bylo možno nacházet odpovědi na otázky vznikající z vědeckého pokroku.

4.1.5 Úloha školy

Kromě rodiny a církve by svůj významný podíl v tomto poznávání měla mít i škola. V dějinách školství se dovídáme, že informace o Bohu byly nedílnou součástí výuky.

Vzhledem k tomu, že církev cítí velmi vážnou povinnost pečlivě se starat o mravní a náboženskou výchovu, snaží se být nablízku i těm, kteří se vzdělávají v nekatolických školách, a to např. nepovinnou výukou náboženství prostřednictvím kněží i laiků (katechetů). Ovoce vyučování víry a křesťanské etiky závisí z velké části na vyučujícím. Ten by měl současně být také učitelem lidskosti - svou kulturou, láskou, úctou, pochopením, vyvážeností úsudku, trpělivostí v naslouchání, rozvážností odpovědí, pohotovostí k osobnímu rozhovoru.

Vyučující, který má jasnou představu o křesťanství a žije v souladu s ním, dokáže přivést studenty k témuž jasnému pohledu a vede je k důslednému jednání.⁵⁴

Výuka náboženství jako povinného předmětu probíhala zpočátku i v novodobé historii až do nástupu totality. Bohužel ani po svržení totalitního režimu, který prosazoval materialistický způsob života, nedošlo k obnově a návratu této tradice. Nejedná se přitom pouze o výuku náboženství, ale i o katolický přístup k pedagogice obecně jako k nástroji ozdravení

---

⁵⁴ Náboženský rozměr výchovy. Církevní základní škola svaté Ludmily: [Online] http://czs.proit.cz/?q=system/files/nabozensky_rozmer_vychovy.pdf.

současné společnosti. V současné době se v základních a středních školách zřizovaných státem, krajem nebo obcí vyučuje náboženství jako nepovinný předmět. Zpravidla jej navštěvují děti z věřících rodin na popud svých blízkých, aby si doplnily své duchovní základy získané v rodině o další nové a hlubší informace. Tím jsou však upírány tyto vědomosti těm, kteří nemají možnost se skrze svoji rodinu o těchto životních hodnotách dovědět, tudíž tyto informace zpravidla nevyhledávají a nepovažují je za potřebné pro život, ba naopak se jim často jeví zbytečné, nepodstatné, nebo smyšlené a scestné.

Problémem se však bohužel zabývají pouze představitelé církví, nikoliv školství. V roce 2006 se olomoucký arcibiskup Jan Graubner zúčastnil ustavujícího zasedání Mezinárodní vědecké rady katolických pedagogů při Pedagogické fakultě Katolické univerzity v Ružomberku. Hlavním iniciátorem této mezinárodní spolupráce je polský arcibiskup Andrzej Dzięga. Důvodem vzniku této vědecké rady je stav katolické pedagogiky v zemích Střední Evropy, které mají podobnou zkušenost s komunistickou deformací, a snaha společně hledat cesty k rozvoji katolické pedagogiky.⁵⁵

---

⁵⁵ SLÁDKOVÁ Lud'ka, Bakalářská práce. Brno: IMS, 2012.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 HYPOTÉZY VÝZKUMU

- I. Víra je významný činitelem v procesu resocializace.
- II. Duchovní stav dnešní společnosti je výsledkem perzekuce kněží v 50. letech.
- III. Věřící lidé pocházejí převážně většinou z věřících rodin.

Cílem výzkumu bylo ověření pravdivosti uvedených hypotéz prostřednictvím následujících otázek:

Hypotéza I.

Víra je významným činitelem v procesu resocializace.

1. Má spiritualita v procesu socializace jedince opodstatnění?
2. Jaký je váš názor na duchovenskou péči ve vězeňství?
3. Domníváte se, že pozitivní působení kaplanů na vězně může mít vliv na změnu jejich chování v dalším životě?
4. Může religiozita ve vězeňství přispět k prevenci recidivy?
5. Může spiritualita sehrát zásadní roli v motivaci při léčbě závislostí?

Hypotéza II.

Duchovní stav dnešní společnosti je výsledkem perzekuce kněží v 50. letech.

1. Byla církev výhradně obětí komunistického režimu 50. let u nás, nebo k jejímu stavu přispěli i kněží, kteří s režimem v té době spolupracovali?
2. Měli duchovní v této době možnost jít svobodně svojí vlastní cestou?
3. Dokázala se církev s touto minulostí vyrovnat?
4. Podařilo se církvi po událostech 50. let získat své místo v moderní společnosti?
5. Postihují současnou společnost ještě nějaké důsledky této doby?

Hypotéza III.

Věřící lidé pocházejí v převážné většině z věřících rodin

1. Domníváte se, že je třeba vést dítě k víře už od raného dětství?
2. Je podle vás duchovním přínosem pro dítě účast na bohoslužbách společně s rodiči?
Doplňující otázka: Nemůže mít tato bohoslužba na dítě opačný vliv (nerozumí obřadu, trvá příliš dlouho, dítě se nudí, nesmí se projevovat, tudíž k těmto obřadům může získat negativní vztah)?

3. Měli by rodiče pro své děti preferovat výuku v církevních školách?
4. Jak hodnotíte spolupráci církev-rodina-škola v České republice v současnosti?
5. Ztotožňujete se s hypotézou, že věřící lidé pocházejí převážně z věřících rodin?

5.1 Metodologický postup

K ověření hypotéz byla jako výzkumná strategie použita kvalitativní metoda výzkumu, která získává ve vědách o člověku a společnosti stále větší význam, ať je považována za doplněk tradičních kvantitativních postupů, nebo jejich protipól. Je velmi užitečná v případech, kdy jde o zkoumání života lidí, historie i chodu organizací, společenských procesů apod. „Jde o pružný typ výzkumu, kdy výzkumník vyhledává a analyzuje jakékoli informace, které přispívají k osvětlení výzkumných otázek, provádí deduktivní a induktivní závěry“.⁵⁶

Výzkumná metoda byla realizována formou osobních rozhovorů s respondenty. Respondenti měli otázky k dispozici rovněž i v písemné podobě.

Respondenty výzkumu bylo pět kněží římskokatolické církve farnosti sv. Filipa a Jakuba ve Zlíně včetně jejího představitele děkana P. Ivana Fišara.

Všechny otázky byly všemi respondenty zodpovězeny.

5.2 Analýza a interpretace výsledků výzkumu

Hypotéza I. - Víra je významným činitelem v procesu resocializace.

Resocializace je proces, který je často zaměřen na změnu chování. Znamená další opětovnou socializaci jedince, u něhož podobný proces již proběhl, o obnovování socializace po její ztrátě způsobené delším odloučením od společnosti. Jejím cílem je včlenění jedince zpět do společnosti.

Odpovědi na výzkumné otázky:

Otázka č. 1

Má spiritualita v procesu resocializace opodstatnění?

V odpovědi na tuto otázku se shodli všichni v tom, že spiritualita opodstatnění v procesu resocializace má. Tři z kněží dále ve svých odpovědích v této souvislosti vysvětlovali kla-

---

⁵⁶ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum. Praha: Portál, 2005. s. 50.

dení důrazu katolické církve na obrácení a možnost nového začátku, což je podle nich velmi podpůrným faktorem resocializace. Další označuje člověka za „trojrozměrnou“ bytost, tj. má rozměr tělesný, duševní (psychický) a duchovní, spiritualita tedy podle něj patří k podstatě člověka. Pátý kněz dále dodává, že případy skutečných obrácení v této souvislosti zná.

Otázka č. 2

Jaký je váš názor na duchovenskou péči ve vězeňství?

V odpovědi se všichni kněží shodují v tom, že duchovenská péče ve vězeňství je velmi potřebná, neboť všichni lidé ke svému rozvoji osobnosti či uzdravování potřebují pomoc či péči, vězni obzvláště. Jeden z kněží zmiňuje i verše v Matoušově evangeliu, v nichž Ježíš Kristus k takové péči vyzývá: „Neboť jsem hladověl, a dali jste mi jíst, žíznul jsem, a dali jste mi pít, byl jsem na cestách, a ujali jste se mne, byl jsem nahý, a oblékli jste mě, byl jsem nemocen, a navštívili jste mě, byl jsem ve vězení, a přišli jste za mnou“ (Mt 25,36).

Otázka č. 3

Domníváte se, že pozitivní působení kaplanů na vězně může mít vliv na změnu jejich chování v dalším životě?

Čtyři z pěti kněží odpovídají jednoznačně kladně, pátý zastává názor, že pozitivní působení kaplanů nemusí mít vliv na změnu chování všech vězňů, na něž kaplani působí. Domnívá se, že v některých případech také sehrává roli otázka času.

Otázka č. 4

Může religiozita ve vězeňství přispět k prevenci recidivy?

Na tuto otázku odpověděl jednoznačně kladně pouze jeden kněz. Tři zastávají názor, že spíše ano, a jeden si nebyl religiozitou jako prevencí recidivy jistý – domnívá se, že by snad měla přispět v případě, pokud je žitá pravdivě.

Otázka č. 5

Může spiritualita sehrát zásadní roli v motivaci při léčbě závislosti?

Odpověď všech kněží byla jednoznačně kladná, čtyři z nich uvádějí jako doklad o této skutečnosti působení různých komunit, které pracují se závislými. Zásadní prostor je tam dáván modlitbě a práci. Dodávají ale, že to není cesta pro každého člověka. Pouze pro toho, kdo se vydá na cestu víry, která je mu v takové situaci podporou.

Hypotéza II. – Duchovní stav dnešní společnosti je výsledkem perzekuce kněží v 50. letech.

Pronásledování katolické církve v Československu byl proces, probíhající systematicky v letech 1948-1989, nicméně na Slovensku a v Sudetech se ocitla katolická církev pod tlakem a perzekucemi ze strany komunistů a jimi ovládaných úřadů již v roce 1945.

Pronásledování mělo mnoho podob a týkalo se jak církve jako celku, tak jejích jednotlivých členů. U církve jakožto organizace šlo o naprostou likvidaci nezávislého církevního tisku, vytlačení církve ze společnosti do kostelů, podrobení řady čistě církevních záležitostí kuratele státu, likvidaci řádů a řeholních kongregací, zákonně neodůvodněnou internaci či věznění vysokých církevních hodnostářů a zásahy do obsazování církevních úřadů, resp. znemožnění jmenování do nich. Snahou komunistického režimu bylo také přepisovat a upravovat dějiny českého národa tak, aby v nich katolická církev působila jako negativní činitel. U jednotlivců docházelo k justičním i méně institucionalizovaným vraždám, věznění a mučení (které řadu obětí zabilo nebo zničilo jejich zdraví natolik, že zemřely krátce po propuštění) a k výrazné a systematické diskriminaci katolíků v přístupu k vyššímu vzdělání a významnějším pozicím ve společnosti.

Československé pronásledování katolické církve je běžně označováno za nejkrutější v rámci té části poválečné komunistické části Evropy.⁵⁷

Otázka č. 1

Byla církev výhradně obětí komunistického režimu 50. let u nás, nebo k jejímu stavu přispěli i kněží, kteří s režimem v té době spolupracovali?

Odpovědi kněží by se u této otázky lze rozdělit do dvou částí. V první části zastávají všichni společně názor, že církev v 50. letech byla především obětí komunistického režimu, který si dal za cíl církev zlikvidovat, údajně byl stanoven i rok, kdy má být tato likvidace dokončena.

Pokud se týká spolupráce kněží s tehdejšími režimem, čtyři respondenti se domnívají, že vzhledem k poměru spolupracujících kněží ku režimem trpících kněží byla první skupina tak malá, že neměli možnost celou situaci výrazně ovlivnit. Pátý respondent nedokáže posoudit přímou nebo nepřímou závislost stavu, ve kterém se církev nacházela, na působení

---

⁵⁷ Wikipedia. [Online]

http://cs.wikipedia.org/wiki/Pron%C3%A1sledov%C3%A1n%C3%AD_katolick%C3%A9_c%C3%ADrkve_v_%C4%8Ceskoslovensku

spolupracujících kněží, přestože církvi ublížili, se jejich podíl podle něj dá těžko vykázat nebo kvantifikovat.

Otázka č. 2

Měli duchovní v této době možnost jít svobodně svojí vlastní cestou?

Na tuto otázku odpovídají čtyři kněží jednoznačně „ne“. Pátý se domnívá, že je třeba posuzovat jednotlivé případy, protože někdy mohl být nátlak na konkrétního kněze značný, ale všeobecně mohli kněží svobodně odmítnout kompromitaci s režimem.

Otázka č. 3

Dokázala se církev s touto minulostí vyrovnat?

Jednoznačné „ano“ zaznělo pouze o jednoho kněze s dovětkem, že pronásledování církev očistilo. Ostatní souhlasně zastávají názor, že vyrovnání se s minulostí se církvi do značné míry podařilo a že se o to stále ještě snaží. V tomto je podle kněží církev úspěšnější než společnost.

Otázka č. 4

Podařilo se církvi po událostech 50. let získat své místo v moderní společnosti?

Jeden z kněží zastává názor, že zcela jistě ano - podle něj byla velkou hybnou silou v revoluci v roce 1989, kdy ji uznávali i nevěřící. Čtyři kněží jsou si jisti, že církev v moderní společnosti své místo získala, ale mají pochybnost v tom, zda je právě takové, jaké by jí mělo náležet, místo církve ve společnosti není v současnosti ohrožováno minulostí 50. let. Problém její věrohodnosti souvisí s otázkami církevních restitucí.

Otázka č. 5

Postihují současnou společnost ještě nějaké důsledky této doby?

Odpověď na tuto otázku se propojuje s otázkou předchozí, kdy se kněží vzájemně ztotožňují s názorem na otázku věrohodnosti církve v souvislosti s navrácením majetku.

Jednotlivě potom vidí důsledky minulosti v současné společnosti v tom, že někteří z těch, kteří ničili generace občanů ať už věřících či nevěřících, jsou opět na vysokých postech. Dále kněží vnímají generační mezeru dnešních padesátníků až šedesátníků jak u kněží, tak u laiků.

Jeden z kněží také zdůrazňuje problém brzkého zapomenutí na minulost a praktické neznalosti těchto skutečností u nastupujících generací.

Hypotéza III. – Věřící lidé pocházejí převážně z věřících rodin.

Rodina hraje klíčovou a nezastupitelnou roli v socializačním procesu jedince. Je primárním nositelem kultury, poskytuje základ norem, hodnot a kulturních vzorců - zvyky, tradice, mravy, zákony. Rovněž učí dítě orientaci ve světě symbolů.

Otázka č. 1

Domníváte se, že je třeba vést dítě k víře už od raného dětství?

Všichni respondenti udávají nezbytnost duchovního vedení dítěte už od raného dětství, stejně jako je nezbytné vést je k pravdě, poctivosti, k úctě druhým a dalším hodnotám. Pokud rodiče mají vztah k Bohu, poznali a zakusili lásku Boha, nebudou mít problém dětem postupně správně zvolenými slovy vysvětlovat. Jeden z respondentů dodává, že rodiče mohou předávat svoji víru dávno předtím, než dítě užívá rozum a zapojuje se do modlitby či bohoslužby.

Otázka č. 2

Je podle vás duchovním přínosem pro dítě účast na bohoslužbách společně s rodiči?

Doplňující otázka: nemůže mít tato bohoslužba na dítě opačný vliv – nerozumí obřadu, který trvá z pohledu dítěte příliš dlouho, dítě se nudí, nesmí se projevovat, tudíž k těmto obřadům může získat negativní vztah.

Odpovědi duchovních shodně potvrzují nezbytnost přítomnosti dětí na bohoslužbách společně s rodiči. Podtrhují skutečnost, že dítě přebírá modely chování svých rodičů. Důležité je dětem srozumitelně vysvětlit, proč tam chodí, za kým chodí, co tam mají a mohou dělat.

K doplňující otázce se kněží vyjadřují v tom duchu, že bohoslužba působí i na ty, kdo ji ještě neprožívají aktivně a vědomě. Pozitivní zvyk na posvátno a vztah k obřadu u dítěte je v kompetenci rodičovské trpělivosti, vynalézavosti a jejich příkladu upřímné živé víry.

Bohoslužba bude mít na dítě opačný vliv, pokud ji rodiče navštěvují pouze ze zvyku.

Otázka č. 3

Měli by rodiče pro své děti preferovat výuku v církevních školách?

Na tuto otázku odpovídá jednoznačně kladně jeden kněz. V této souvislosti srovnává atmosféru ve třídách škol církevních a státních, vztahy mezi žáky, hodnoty, kterým se dává přednost, způsob mluvení atd. Dodává, že samozřejmě ani v církevních školách není vždy všechno ideální, ale rozdíly jsou očividné.

Dva z kněží se domnívají, že výuka v církevních školách může být výhodou, ale nemyslí si, že je nezbytná.

Pátý kněz konstatuje, že někdy není docházka do církevní školy možná kvůli dostupnosti, a tudíž není nezbytně nutná. Pokud je ale církevní škola v dosahu, měli by rodiče brát tuto možnost pro dítě velmi vážně.

Otázka č. 4

Jak hodnotíte spolupráci církev-rodina-škola v České republice v současnosti?

Ze všech odpovědí kněží bohužel vyplývá, že v této oblasti jsou stále rezervy či nedostatky. Podle jejich názoru jsou především důsledkem nedostatku času rodičů a mnohdy také jejich přístupu k výchově, kdy oni sami často výchovu podceňují a od církve nebo školy očekávají to, co mohou dát dětem pouze oni a v čem jsou nezastupitelní.

Dobrá spolupráce v této oblasti podle názoru kněží probíhá pouze na církevních školách.

Otázka č. 5

Ztotožňujete se s hypotézou, že věřící lidé pocházejí převážně z věřících rodin?

Všech pět kněží se s touto hypotézou ztotožňuje, pokud by se v rodinách podle víry skutečně žilo. Podle jejich názoru se do značné míry skutečně „dělí“ výchovou v křesťanských rodinách, případně je díky takovýmto rodinám cesta k víře jednodušší. Přesto však zmiňují i přibývajícím počet konvertitů (těch, kdo přestupují k jinému vyznání).

Dodávají ale také, že přibývá těch, kteří byli osloveni věřícími spolužáky.

6 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

Hypotéza I.

Víra je významným činitelem v procesu resocializace.

V případě resocializace hraje významnou roli osobnost a síla konkrétního jedince.

Závěr:

V obecném pojetí respondenti zastávají názor, že náboženství a osobní víra mohou přispět k tomu, že jedinec křesťanské zásady přijme, začne se jimi řídit a poté jistým způsobem začne sám sebe měnit.

Odpovědi respondentů tuto hypotézu potvrzují.

H I – verifikováno.

Hypotéza II.

Duchovní stav dnešní společnosti je výsledkem perzekuce kněží v 50. letech.

Navzdory neskutečně krutému a systematicky probíhajícímu pronásledování katolické církve jako celku i jejích jednotlivých členů v 50. letech minulého století se církvi podařilo získat své místo v moderní společnosti.

Závěr:

V odpovědích kněží významně převládá názor, že církev nemá v současné společnosti takové místo, jaké by jí mělo náležet, v důsledku problémů této doby, nikoliv v důsledku pozůstatků minulosti 50. let.

Na základě těchto získaných názorů respondentů nelze hypotézu potvrdit.

H II – falzifikováno.

Hypotéza III.

Věřící lidé pocházejí v převážné většině z věřících rodin

Dítě přebírá modely chování svých rodičů, tudíž i modely v duchovní rovině. Zde sehraje významnou roli výchovná atmosféra v rodině a především vážnost, s jakou rodina k víře a křesťanství přistupuje.

Závěr:

Na základě osobních zkušeností kněží s dětmi všech věkových kategorií, které jsou zahrnuty v obsahu jejich odpovědí, lze tuto hypotézu potvrdit.

H III – verifikováno.

ZÁVĚR

Víra/křesťanství je životní styl, který se dotýká každé oblasti lidského života. Oblasti práce, financí, oblékání, chování a jednání, vztahů a dalších věcí. Křesťanství pověřuje člověka posláním. Život se stává povoláním, úkolem, a je třeba k němu přistupovat co nejzodpovědněji. Křesťanství dává smysl každodennímu životu. Učí chápat smysl utrpení, ztrát, slz, proher. Křesťanství včleňuje do společenství, které přijímá, odpouští, nese, dává odvalu, uchovává Slovo samého Boha.⁵⁸

Je třeba rozlišovat osobní víru a zbožnost, účast na životě a svátostech církve a obhajobu hodnot, které historicky uzrály v horizontu křesťanské víry. Rovněž je třeba rozlišovat úlohu církvi a církevních představitelů a posláním profesionálních politiků - katolíků ve veřejném životě. Posláním biskupů je zdůrazňovat morální zásady, vyplývající z učení víry, případně kritizovat jejich vážné porušování, nezasahovat však do konkrétních otázek každodenní politiky a uchovat svobodu církve. Katolík v profesionální politice se má v rámci možností snažit aplikovat mravní zásady včetně sociálního učení církve do každodenní politiky na základě svého svědomí, rozumu a zkušeností. Křesťanské postoje ve veřejném životě (politice, kultuře, hospodářství aj.) se utvářejí jako aktuální dialog mezi svědomím křesťanů a výzvami doby. Za obzvláště aktuální lze považovat otázky lékařské etiky (např. eutanázie, která v souvislosti s narůstajícími generačními problémy může být nástrojem dehumanizace, klonování apod.), etiky médií a otázek tolerance v mezináboženském a mezikulturním dialogu a etické aspekty mezinárodního obchodu. Důkladná debata o těchto problémech by měla předcházet rozhodování politiků o příslušné legislativě; v této debatě by neměly chybět kompetentní hlasy křesťanských odborníků.⁵⁹

Silné hodnoty, osobní přesvědčení a nadčasové pravdy nejsou něčím, co bylo dobré jen pro lidi včerejška a minulosti.

Víra svým nevyčerpatelným duchovním bohatstvím a jasně formulovanými morálními zásadami může pomoci i v současné technické společnosti k jejímu zlidštění.⁶⁰

---

⁵⁸ SLÁDKOVÁ Lud'ka, Bakalářská práce. Brno: IMS, 2012.

⁵⁹ KŘESŤANSTVÍ A POLITIKA, [Online] <http://pol-etika.ktf.cuni.cz/articles.php?lng=cz&pg=179>

⁶⁰ SLÁDKOVÁ Lud'ka, Bakalářská práce: Brno: IMS, 2012.

„I když církev je svátostná Boží mocí a silou... je v čase a prostoru živá jen naším úsilím, naší živou vírou. Neboť církev, to jsi ty a já, to jsme my, my v Kristu a Kristus v nás, my lid Boží, a na nás záleží, zda z jádra věci se stane srdce věci, neboť jen skrze nás se stane solí země“.

(Antonín Mandl, Srdce věci, 1968)

CONCLUSION

The faith/Christianity is a kind of lifestyle which is included in every part of people's life such as work, finance, clothing, behaviour, treatment or relationships. The Christianity could be regarded as a special mission for people. The life becomes a kind of task and it is important to take it seriously and accomplish it with responsibility. The Christianity gives a sense into everyday life. It teaches us why there are suffering and losses. The Christianity incorporates into society which receives, forgives, bears, gives courage and keeps the Word of the God.

It is necessary to distinguish personal faith from the religiousness, involvement in the life and sacraments of the Church and defence of the priorities which were historically developed in the horizon of the Christianity. It is also important to make a difference between the role of the Church and its representatives and a mission of the professional politicians – Catholics in the public. The function of the bishops is to emphasize moral principles arising from the religious education, alternatively to criticize their serious violation, to keep the freedom of the Church. However, they should not intervene in the specific questions of everyday politics. Catholic in professional politics ought to apply the moral principles including social religious education of Church on the basis of his conscience, common sense and experience. Christians' attitudes in the public (in politics, culture and economics) are formed like a current dialogue between the Christians' conscience and the period's challenges. The questions of the medical ethics (euthanasia, which with growing generation problems could be the instrument of dehumanizing, cloning), mass media ethics, the problem of tolerance in international relationships, moral aspects of the international business could be considered as the very current. The thorough discussion about these problems should precede the politicians' decision making about the particular legislation. In the discussion there should not be missing the qualified votes of the Christian experts.

Top priorities, personal conviction, permanent truths are not good only for the people from the past.

The faith, with its unlimited spiritual richness and clearly formulated moral principles could help also in the contemporary technical society to its humanizing.

„Although the Church is sacred due to the God's power and strength, it is living in time and space only due to our effort and faith. Since the Church, it is you and me, it is us in Christ and Christ in us, we are the God's people and it depends on us, if the centre of things becomes also the heart of things, because only through us it becomes the salt of the Earth“.

(Antonín Mandl, The Heart of the things, 1968)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ANZENBACHER, Arno.** *Křesťanská sociální etika*. 1. vyd. Brno : CDK, 2004. 256 s. ISBN 80-7325-030-66.
- BAKOŠOVÁ, Zlatica.** *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 1. vyd. Bratislava : Stimul, 2005. 219 s. ISBN 80-89236-00-6.
- BARTOŠ, František.** *České dějiny II./6. Čechy v době Husově (1378-1415)*. Praha: Jan Laichter, 1947. 515 s.
- ČECHURA, Jaroslav.** *České země v letech 1378-1437 : Lucemburkové na českém trůně II*. Praha: Libri, 2000. 219 s. ISBN 80-85983-98-2.
- DE VRIES, Josef.** *Základní pojmy scholastiky*. Praha: Rezek, 1998. 104 s. ISBN 80-86027-11-2.
- DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič.** *Zápisky z podzemí*. 2. vyd. Praha : Slovart, 1998. 100 s. ISBN 978-80-87139-48-6.
- FERRERO, Bruno.** *Vychovávaj jako Don Bosco*. 1. vyd. Praha : Portál, 2007. 144 s. ISBN: 978-80-7367-294-2.
- GILBERT, Guy.** *O dětech a výchově*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 96 s. ISBN 978-80-7367-609-4.
- GILLERNOVÁ, Ilona a Václav MERTIN.** *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. 230 s. ISBN 978-80-7017-064-9.
- GLUCHMAN, Vasil.** *Člověk a morálka*. Brno: Doplněk, 1997. 203 s. ISBN 80-85765-95-0.
- GROF, Stanislav.** *Psychologie budoucnosti*. 2.vyd. Praha: Argo, 2007. 392 s. 978-80-7203-937-1.
- HALÍK, Tomáš.** *Chci, abys byl*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2012. 264 s. ISBN 978-80-7422-177-4.
- HENDL, Jan.** *Kvalitativní výzkum*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. 407 s. ISBN 978-80-262-0219-6.
- JŮZL, Miloslav.** *Sociálně pedagogická role církve v penitenciární praxi*. 1. vyd. Brno : Institut mezioborových studií Brno, 2011. 183 s. ISBN 978-80-87182-03-1.
- KADLEC, Jaroslav.** *Dějiny katolické církve. II. Církevní středověk*. Olomouc: Univerzita Palackého. Cyrilometodějská teologická fakulta, 1993. 301 s. ISBN 80-7067-285-4.
- KASPER, Tomáš a Dana KASPEROVÁ.** *Dějiny pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 221 s. ISBN 978-80-247-2429-4.
- KUBALÍK, Josef.** *Dějiny náboženství*. 1. vyd. Praha: Česká katolická charita 1984. 150 s.
- KUNETKA, František.** *Eucharistie v křesťanské antice*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, 231 s. ISBN 80-244-0920-8.
- LETZ, Róbert.** (ed.) *Dokumenty k procesu s katolíckymi biskupmi Jánom Vojaššákom, Michalom Buzalkom a Pavlom Gojdičom*. 1. vyd. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2007. 373 s. ISBN 978-80-969296-6-5.

MALACH, Josef. *Teorie metodiky výchovy*. 1. vyd. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2007. 129 s. ISBN 978-80-86723-29-7.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 161 s. ISBN 80-85850-24-9.

MESSINA, Rosario. *Dějiny charitativní činnosti*. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001. 148 s.

MOLNÁR, Amadeo. *Na rozhraní věků: cesty reformace*. 2. vyd. Praha: Kalich, 2007. 414 s. ISBN 978-80-7017-076-2.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. ISBN 80-86429-58-X. 312 s.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. 252 s. ISBN 80-86429-05-9.

NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Academia. 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9.

NEŠPOR, Zdeněk a Dušan LUŽNÝ. *Sociologie náboženství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012. 236 s. ISBN 978-80-7422-177-4-5.

PASTERNAKOVÁ, Lenka. *Metódy výchovy uplatňované v rodinách*. Vychovávateľ, 2010, č. 6., s. 15-18. 194 s. ISBN 0139-6919.

PIEPER, Josef. *Scholastika*. Praha: Vyšehrad, 1993. 148 s. ISBN 80-7021-131-8.

PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 4. vyd. Praha: Portál, 2009. 382 s. ISBN 978-80-7367-503-5.

PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky*. 2. vyd. Praha: Portál, 2006. 271 s.

POTAŠ, Marián. *Dar lásky. Spomienky na biskupa Pavla Gojdiča, OSBM*. Prešov: Rád sv. Bazila Veľkého, 1991. 113 s. ISBN 80-88717-36-1.

REKTOŘÍK, Jaroslav. *Ekonomická dimenze křesťanství a církve: její reflexe v ČR*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2000. 506 s. ISBN 80-210-2293-0.

ŘÍČAN, Rudolf a Amadeo MOLNÁR. *Dvanáct století církevních dějin*. 3. vyd. Praha: Kalich, 2009. 530 s. ISBN 978-80-7017-064-9.

SLÁDEK, Karel. A KOL. *Monoteistická náboženství a stát*. 1. vyd. Červený Kostelec: Pavel Mervart. 348 s. ISBN 978-80-87678-19-9.

SLÁDKOVÁ, Lud'ka. *Bakalářská práce*. Brno: IMS, 2012.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 219 s. ISBN 80-7178 559-8.

STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. 7. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. 653 s. ISBN 80-7192-500-2.

TOMÁŠEK, František kardinál. *Pedagogika*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Tomáše Krupičky, 1992. 350 s.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 767 s. ISBN 80-246-0956-8.

VORLÍČEK, Chrudoš. *Úvod do pedagogiky*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 2000. 175 s. ISBN 80-86022-79-x.

VOUGA, Francois. *Dějiny raného křesťanství*. 1. vyd. 270 s. ISBN 80-85959-22-4.

Bible-Písmo svaté Starého a nového zákona - ekumenický překlad. 2. vyd. Praha: Ekumenická Rada církví ČR v Praze ve spolupráci se spojenými biblickými společnostmi v Londýně, 1984. 989 s.

Přednáška na ČAV 2000, uveřejněno ve sborníku Společnost v přerodu. Češi ve 20. století., Masarykův ústav AV ČR, Praha 2001, s. 144-158.

Internetové zdroje

Halík, T. Křesťanství a politika - Křesťanství a politika. *Politická etika*. [Online] 4. 9 2008. <http://pol-etika.ktf.cuni.cz/articles.php?lng=cz&pg=179>.

Macháčková, P. Práce s předškolními dětmi. *Metodika katecheze dětí* [Online] 11 2006. <http://www.katecheze.wz.cz/dokumenty/ms.doc>.

Mann, L. Učí se církev. *Signály.cz*. [Online] <https://www.signaly.cz/matonick/blog?paginator-page=16>

Pešek, J. Náboženská výchova v rodině. *Farnost Pardubice*. [Online] 01. 10 2007. <http://www.farnost-pardubice.cz/clanky/Nabozenska-vychova-v-rodine.html>.

Vaňáč, M. Je křesťanství inkulturováno do současné evropské kultury? *GETSEMANY*. [Online] <http://www.getsemany.cz/node/1998>.

Ateismus – náboženství – křesťanství. [Online] Arcibiskupství pražské, Pastorační středisko, 2007. <http://www.buh.cz/Ateismus-nabozenstvi-krestanstvi.Krestanstvi.Velka-svetova-nabozenstvi>. [Online] 2007. http://www.nabozenstvi.apu.cz/.06_Velkomoravska_riise.ppt.

Alcuin. *Wikipedie*. [Online] 6. 6 2013. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Alcuin>.

Být dobrým otcem. *Apoštol*. [Online] 2008. <http://apostol.webnode.cz/byt-dobrym-otcem2/>.

CESTA SVĚTLA. [Online] <http://www.vialucis.cz/kapitola1.htm>

CÍRKEV V NOVOVĚKU. *UČÍCÍ SE CÍRKEV*. [Online] <https://matonick.signaly.cz/1106/cirkev-v-novoveku-tema-230>

Čtení z myšlenek Benedikta XVI. *Salesiáni Dona Boska* [Online] <http://brno.sdb.cz/novena-200901-1109/>.

Deklarace o náboženské výchově. [Online] http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/dokuments/vatii_decl_196510

Jan Amos Komenský. [Online] <http://kolesovice.webnode.cz/news/jan-amos-komensky/>

Jan Amos Komenský. *Český rozhlas*. [Online] <http://www.radio.cz/cz/static/jan-amos-komensky/pedagogika>

Jan Hus. *Wikipedie*. [Online] 22. 6 2013. http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Hus

Labyrint světa a ráj srdce. *Evalabusova.cz*. [Online] http://www.evalabusova.cz/rozhovory/f_nuckoll.php

Mistr Jan Hus. *Novinky.cz*. [Online] http://tema.novinky.cz/mistr-jan-hus#utm_source=search.seznam.cz&utm_medium=hint&utm_term=up%C3%A1len%C3%AD+mistra+jana+husa&utm_content=novinky

Náboženský rozměr výchovy. *Církevní základní škola svaté Ludmily*. [Online] http://czs.proit.cz/?q=system/files/nabozensky_rozmer_vychovy.pdf.

Ped. 21 - Církevní a městské školy ve středověku. *Quizlet*. [Online] <http://quizlet.com/11962870/new>.

Raný středověk. *Wikipedie*. [Online] 15. 1 2013. http://cs.wikipedia.org/wiki/Ran%C3%BD_st%C5%99edov%C4%9Bk.

RENEŠANCE A HUMANISMUS V ČESKÝCH ZEMÍCH. *Zamos*. [Online] <http://zamos.webnode.cz/news/renesance-a-humanismus-v-ceskych-zemich/>

Scholastika. *Wikipedie*. [Online] 22. 6 2013. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Scholastika>.

Sedm svobodných umění. *Wikipedie*. [Online] 8. 4 2013. http://cs.wikipedia.org/wiki/Sedm_svobodn%C3%BDch_um%C4%9Bn%C3%AD.

Stručná historie a současnost církevního školství v ČR. *Církevní školství.cirkev.cz*. [Online] Sekce církevního školství ČBK. <http://skolstvi.cirkev.cz/Skoly/Z-historie-1>.

Učitel národů Jan Amos Komenský. *OPONA*. [Online] <http://opona2009.zacit.cz/komenskeho-obecna-po/ucitel-narodu-jan-am.html>

Velkomoravská říše.ppt. *Základní škola T. G. Masaryka Rajhrad*. [Online] 2010. snímek 5. <http://www.zsrajhrad.cz/admin/userfiles/file/prezentace/Vlastiveda/4rocnik/06%20Velkomoravsk%C3%A1%20%C5%99%C3%AD%C5%A1e.ppt#260,5>.

Vrcholný středověk. *Wikipedie*. [Online] 10. 12 2013. http://cs.wikipedia.org/wiki/Vrcholn%C3%BD_st%C5%99edov%C4%9Bk.

Výchova ve středověku. *PSYCHOLOGIE PEDAGOGIKA*. [Online] http://psychologie-pedagogika.studentske.cz/2008/06/vchova-ve-stedovku_19.html.

Wikipedia. [Online] http://cs.wikipedia.org/wiki/Pron%C3%A1sledov%C3%A1n%C3%AD_katolick%C3%A9_c%C3%ADrkve_v_%C4%8Ceskoslovensku

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I – Desatero Božích přikázání

Příloha P II – Modlitba Otčenáš

Příloha P III – Bible kralická

PŘÍLOHA P I: DESATERO BOŽÍCH PŘIKÁZÁNÍ

Boží zákon – pravé desatero Božích přikázání

Deset Božích přikázání, tak jak je dal Bůh na hoře Sinaj Mojžíšovi. Toto je pravé pořadí a znění desatera.

Nikdo nemá právo tento zákon jakkoli měnit, žádný člověk, žádná církevní autorita ani tradice. Koho budeme poslouchat, Boha, našeho stvořitele nebo člověka, lidské tradice?

Exodus 20,1-17

Bůh promluvil všechna tato slova:

1. „Já jsem Hospodin, tvůj Bůh, který tě vyvedl z Egypta, z domu otroctví. Neměj žádné bohy kromě mne.
2. Nevytvářej si modly v podobě čehokoli nahoře na nebi, dole na zemi nebo ve vodách pod zemí. Neklaň se jim a nesluž jim, neboť já Hospodin, tvůj Bůh, jsem Bůh žárlivě milující. Trestám nepravost otců na synech do třetího i čtvrtého pokolení těch, kdo mě nenávidí, a prokazují milosrdenství tisícům pokolení těch, kdo mě milují a zachovávají má přikázání.
3. Neužívej jméno Hospodina, svého Boha, nadarmo, neboť toho, kdo by užil jeho jména nadarmo, Hospodin neponechá bez trestu.
4. Pamatuj na sobotní den, aby ti byl svatý. Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci, ale sedmý den je dnem odpočinku, zasvěceným Hospodinu, tvému Bohu. Nebudeš dělat žádnou práci – ty, tvůj syn ani tvá dcera, tvůj otrok ani tvá děvečka, tvé dobytče ani přistěhovalec ve tvých branách. V šesti dnech totiž Hospodin učinil nebe i zemi, moře a všechno, co je v nich, ale sedmého dne odpočinul. Proto Hospodin požehnal sobotní den a posvětil jej.
5. Cti svého otce i matku, ať jsi dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.
6. Nezabíjej.
7. Necizolož.
8. Nekrad'.
9. Nelži o svém bližním.
10. Nezávid' svému bližnímu jeho dům. Nezávid' svému bližnímu jeho manželku, jeho otroka, jeho děvečku, jeho býka ani osla – nezávid' svému bližnímu vůbec nic.“

Pergamen (612x502 mm) z r. 1768 od Jekuti'ela Sofera zpodobňující Desatero z r. 1675 v amsterdamské synagoze Esnoga

PŘÍLOHA P II: MODLITBA OTČENÁŠ

Modlitba obsahuje 7 proseb či žádostí k Bohu. Které vyjadřují základní potřeby člověka (chléb náš vezdejší dej nám dnes, zbav nás od zlého), vztah ke společenství lidí (odpusť nám, jako i my odpouštíme), vztah k Bohu (posvět' se jméno tvé). Sedmička je v Bibli vnímána jako číslo dokonalosti.

Otče náš, jenž jsi v nebesích, buď posvěceno tvé jméno.

Přijď tvé království.

Staň se tvá vůle jako v nebi, tak i na zemi.

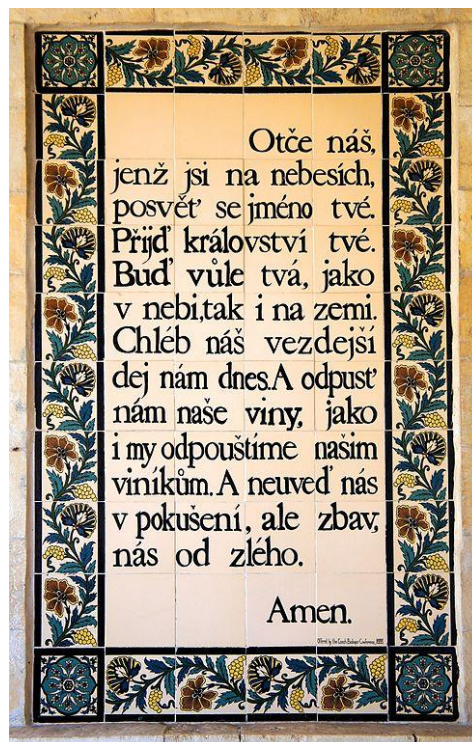
Náš denní chléb dej nám dnes.

A odpusť nám naše viny, jako i my jsme odpustili těm, kdo se provinili proti nám.

A nevydej nás v pokušení, ale vysvobod' nás od zlého.

Neboť jestliže odpustíte lidem jejich přestoupení, i vám odpustí váš nebeský Otec; jestliže však neodpustíte lidem, ani váš Otec vám neodpustí vaše přestoupení.

(Bible, Matouš 6,7-15)

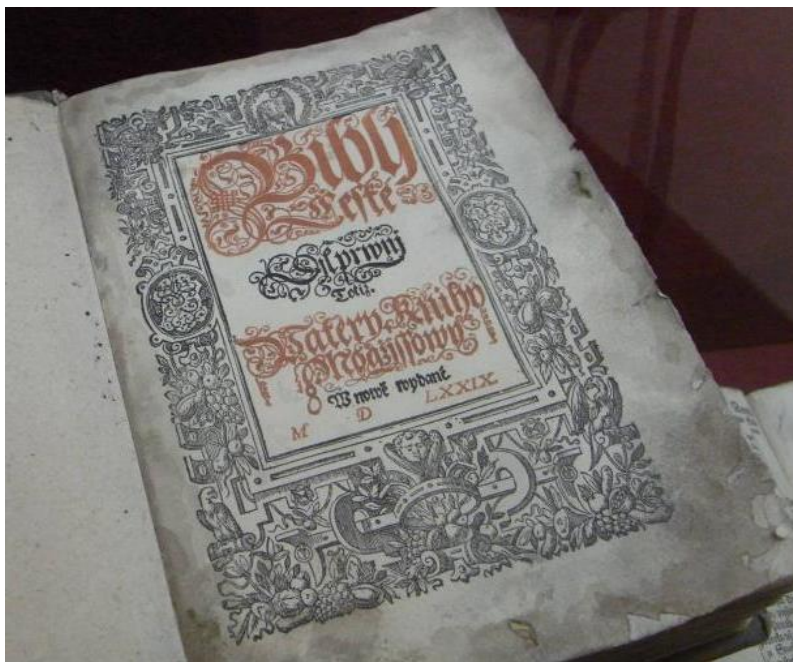
Otčenáš v češtině, umístěn v kostele Pater noster, Jeruzalém

PŘÍLOHA P III: BIBLE KRALICKÁ

Bible kralická

Bible kralická je česká tištěná bible, kterou z původních biblických jazyků (hebrejštiny, aramejštiny a řečtiny) přeložili překladatelé a teologové původní Jednoty bratrské. Svůj název dostala podle místa vytištění, jihomoravských Kralic. Je to první český překlad bible z původních jazyků. První vydání Kralické bible vyšlo v šesti svazcích (1579–1593), proto se často označuje jménem „šestidílka“. Rozdělení textu do šesti svazků bylo způsobeno tím, že se nejednalo jen o biblický text, ale i o rozsáhlé komentáře po stranách, díky kterým se text značně rozšířil. V roce 1596 vyšla Kralická bible znovu, tentokrát v jednosvazkovém vydání bez výkladového aparátu, jen s rejstříkem starozákonních citátů v Novém zákoně, s výkladem cizích jmen a s rejstříkem liturgických čtení na celý rok.

Bible kralická

Iniciátorem překladu byl bratrský biskup Jan Blahoslav. Sám přeložil Nový zákon podle vydání Theodora Bezy, který byl opatřen i latinským překladem. Jan Blahoslav se řídil především Bezovým latinským textem, ale značně přihlížel i k řeckému originálu. Začal také používat rozsáhlé komentáře, včetně odkazů na příbuzná biblická místa. Měl v úmyslu přeložit i Starý zákon, ale než se tohoto úkolu stačil ujmout, zastihla ho smrt.

Překladaatelé Starého zákona

Překlad Starého zákona koordinoval a vedl Blahoslavův odchovanec a biskup Ondřej Štefan. V týmu překladatelů (filologů a teologů současně) se nacházeli:

- Mikuláš Albrecht z Kaménka (hebraista)
- Lukáš Helic (pokřtěný Žid)
- Jan Eneáš (senior Jednoty bratrské)
- Izaiáš Cibulka (konsenior a správce kralického sboru)
- Jiří Strejc (konsenior)
- Jan Efraim
- Pavel Jessen
- Jan Kapito (Hlaváč)